

1. számú melléklet: Sallai Éva szakdolgozata

**A dokumentumfilmes helyi továbbképzés, mint az iskolai
innováció katalizátora
/Kutatási tervtanulmány/**

Konzulens: Dr. Széphalmi Ágnes

Készítette: Szabóné Sallai Éva

Veszprém, 1982

Tartalom

<u>Bevezető</u>	2
<u>A pedagógusok jelenlegi helyzetének néhány tényezője</u>	2
<u>A pedagógusok általános szakmai felkészültségéről</u>	2
<u>A pedagógusok közérzetéről</u>	3
<u>Az egyes iskola jelentősége az innováció feltételei</u>	5
<u>Az adott iskola sajátosságainak megismerése</u>	6
<u>A helyi továbbképzés kialakítása</u>	7
<u>A dokumentumfilm alkalmazása a helyi továbbképzésben</u>	8
<u>A dokumentumfilm sajátosságai</u>	8
<u>A kutatás célja/ hipotézisei</u>	10
<u>Az indító elővizsgálat feladatai, eredményei</u>	10
<u>Zárszó</u>	15
<u>Felhasznált irodalom</u>	15
<u>Melléklet</u>	16

Bevezető

A dolgozat egy pedagógiai kutatás probléma-megfogalmazásának alakulását próbálja bemutatni. A kiindulópont az volt, hogy jelenleg nem megoldott a pedagógusok általános szakmai továbbképzése. /Pedagógiai, pszichológiai, szociológiai. /

A probléma-háttér tisztázásához röviden elemeztem a pedagógusok szakmai felkészültségét, és jelenlegi közérzetét, az egyes iskola jelentőségét, lehetőségeit.

Megállapításaimat igyekeztem szakirodalmi utalásokkal is alátámasztani.

A dokumentumfilm alkalmazása a helyi továbbképzésben olyan lehetőségnek látszik, amely a továbbképzési probléma megoldásán túl meggyorsíthatja az egyes iskola innovációs folyamatát. E lehetőség sajátosságait szeretnénk feltárni a kutatás során.

A dolgozat mellékleteként szerepel a "Nekem mindegy" című dokumentumfilm szöveggönyve, hiszen ez a film már az első próbálkozások eredménye.

A pedagógusok jelenlegi helyzetének néhány tényezője

Bármennyire is kicsi részterülete az a pedagógiai munkának, ahol változtatni akarunk, a pedagógusok felkészültségével és közérzetével számolni kell. A bevezetőben is használt általános szakmai felkészültségen a pedagógiai, pszichológiai, szociológiai kultúráltság együttesét értem, mint minden pedagógus számára alapvető ismeretrendszer. Ez az általános szakmai felkészültség ugyanúgy meghatározza egy kisebb kísérleti program, vagy egy országos tantervi reform megvalósításának eredményességét. Azért is fontos erről szólni, mert a pedagógus szakképzettség fogalmának bővülése a képzés és a továbbképzés számára új feladatokat jelent. A pedagógusnak ma már ismernie kell a szociális tanulás feltételeit, törvényszerűségeit is.

A közérzet fontosságát azért kell hangsúlyoznunk, mert nyilvánvalóan tükrözi a pedagógusok mentális egészségét, amely nem kisebb jelentőségű az eredményes munka szempontjából, mint a szakmai tudás.

A pedagógusok általános szakmai felkészültségéről

A pedagógusok általános szakmai felkészültsége alacsony színvonalú, s ez elsődlegesen a képzés hiányosságaiból fakad. A pszichológiai és pedagógiai tárgyak nem korszerű ismereteket tartalmaznak, nincsenek összehangolva, szociológiával pedig csak elvétve találkozik a pedagógus jelölt. A pedagógiai és pszichológiai tárgyak óraterve megmagyarázhatatlanul eltér a főiskolai és az egyetemi tanárképzésben. Az egyetemen 10 félév alatt 266 pedagógiai és pszichológiai óra van, míg a tanárképző főiskolán 8 félév alatt (Óvári, 1980. 594.) Jelenleg ez a feszültség azért is nagyon erős és látványos, mivel az utóbbi években olyan pszichológiai és szociológiai vizsgálatokról jelentek meg szakkönyvek, amelyek ismerete, eredményei felhasználása a pedagógiai munkában nélkülözhetetlen lenne.

A képzés mellett azonban a továbbképzés, sőt a most divatos irányított önképzés is nehezen tudja megoldani ezt a problémát. Ugyanis a pedagógia társtudományai által feltárt összefüggések, új ismeretek pedagógiai értelmezése nem történt meg, vagy sokféleképpen történt, amely zavart okozott. Gondoljunk csak a hátrányos helyzet, vagy a tehetség-gondozás értelmezésére. Elmondta a véleményét a kutató szociológus, a pszichológus, az oktatáspolitikus (gyakran ugyanazok a fogalmak teljesen más tartalommal szerepeltek!) - s

a gyakorló pedagógus munkáját irányító szinterizált elméleti fogódzók megadása általában elmaradt. Ez természetesen a neveléstudomány fejlettségét is mutatja. A Pedagógiai Szemlében jelenleg folyó vita egyik cikkében Salamon Zoltán ezt írja: "A neveléstudomány "nincs jelen" minden iskolában (Salamon, 1981). Ennek oka valószínűleg az elmélet és a gyakorlat viszonyának zavara, amely a neveléstudomány fejlődésében kedvezőtlen hatású. Ezt a következőképpen értelmezem: Ha az elmélet a gyakorlati tapasztalatok rendezett általánosítása, akkor pl. a nevelés elméletének kidolgozottsága függ a nevelési tapasztalatok általánosíthatóságától. Ma, amikor megállapítható, hogy a pedagógiai gyakorlat egyre inkább nélkülözi az elméleti műveleteket, és a pedagógiai jelenségek pontos leírása sem megoldott, a nevelési tapasztalatok esetlegessége az elmélet fejlesztésének gátjává válik, vagy ha nem, akkor a gyakorlat és az elmélet elszakadásának veszélyétől kell tartani. A neveléstudomány elméletének megújítását pedig csak a gyakorlatból kiindulva lehet elképzelni (Salamon, 1981).

A nevelélméleti kutatások szempontjából Szarka József egy másik fontos jelenségre hívja fel a figyelmünket: "Minél gazdagabb tehát a gyakorlati tevékenység tartalma, annál nagyobb a veszélye annak, hogy kellő elméleti megalapozás és céltudatosság nélkül esetleges akciók halmazává válik, s mozaikokra esik szét. Márpedig tagadhatatlan, hogy a társadalmi mozgások bonyolultságának fokozódásával a pedagógiai mozgásokra és cselekvésekre is ez a tendencia jellemző." (Szarka, 1980) Ezt a pedagógiai eljárás módokban való elbizonytalanodást - amely bizonyára minden tantervi reform bevezetésével együtt jár - egészségtelen mértékben erősítette fel a pedagógusok munkáját érő társadalomkritika. A szakmai elbizonytalanodás, a pedagógiai munka gyakorivá váló negatív értékelése, a társadalmi megbecsültség hiányának érzése egyre kedvezőtlenebbé teszi a pedagógus-társadalom hangulatát. Kiemelt közoktatáspolitikai kérdéssé vált a pedagógusok rossz közérzetének vizsgálata, az okok feltárása.

A pedagógusok közérzetéről

"A közérzet illékony jelenségét nehéz egzakt módon mérni." - írja Ferge Zsuzsa a pedagógusok közérzetéről szóló tanulmányában. Egzakt mérések nélkül is nagyon nyomasztóan hatnak az itt leírtak, "a pedagógusok jelentős része fáradt, fásult; nem jó a viszonyuk sem önmagukhoz, sem a gyerekekhez sem az iskolához, sem a tanügyi vezetéshez. E negatív jelenségek jó részben inkább terjedőben, mint visszahúzódóban van." (Ferge, 1981) A rossz közérzet okait ebben az írásban a szerző főként a tanítás tárgyi feltételeiben és más közvetlenül ható tényezőben jelöli meg. Szerepel itt bizonyító adatokkal együtt a magaslétszámú tanulócsoporthoz, a sok túlóra kényszere, a pedagógushiány, vagy a túlszűfoltosság közérzetrontó hatása. Kevésbé érinti viszont a tanulmány a pedagógusok közérzetét egyre rontó közvéleményt. Ezt a problémát célszerű két részre bontani, a tudományos, szakmai és a "nem tudományos" közvéleményre.

A tudományos, vagy szakmai közvélemény, amely a társadalomtudományok szakembereinek a mai magyar közoktatásról leírt elmondott véleményéből áll össze - a pedagógusok rossz közérzetének másik jelentős forrása a tárgyi feltételek hiánya mellett. A pszichológiai, szociológiai vizsgálatok következtetéseiből ritkán hiányzik a pedagógiai vonatkozás, amely mindig a pedagógiai munka hiányosságait erősíti meg. Nem a jogos bírálat ellen szólok, de éppen a társadalomtudományok szakembereinek kell nagyon jól tudni, hogy ez a "célábra-szerep" milyen nem kívánatos mechanizmusokat hoz működésbe. Vagy. Ma már vizsgálatok alapján bebizonyított, hogy a pedagógusok kisebbnek tartják az iskola társadalmi hatását, mint a tudományos közvéleményt, s ezt negatív tényként értelmezi a szakíró (Ferge, 1980). De nem választja ketté, hogy általánosan az iskola társadalmi hatásáról, vagy a jelenlegi magyar iskolarendszer hatásáról nyilatkoztak a pedagógusok. A

kettő között én lényeges különbséget érzek, és ez az értelmezés szempontjából is fontos. Az elmarasztaló megállapításokat bizonyító vizsgálatoknál még nagyobb figyelmet kellene fordítani a pontos értelmezésre. A szakmai közvélemény szakszerűségéért a konstruktív bírálatok mellett érvel Sarkadi László is. Arról, hogy miért szaporodnak a pedagógiai témájú cikkek, ezt írja: "Úgy érzem, sokszor csupán jobb híján. Ez pedig baj, mert a téma megírása kapcsán felgyülemlett negatív indulatok inkább ártanak, mint használnak a közoktatás reformjának. Az indulatok ugyanis - ahogy a sokszor kilógó lóláb bizonyítja - gyakran nem az oktatásnak szólnak, hanem valami másnak, olyasminek, amit azonban bírálni nagyobb bátorságra és több hozzáértésre lenne szükség." (Sarkadi, 1981) Ez a jelenség egyre erősödik és legnagyobb veszélyét abban látom, hogy kvázi szakszerűségével sok ezer pedagógusban kelti a reménytelenség érzését akkor, amikor új nevelési-oktatási tervvel, nem a legmegfelelőbb feltételek között kell nap mint nap dolgozniuk. Ezért érzem nagyon fontosnak, hogy a hibák feltárása mellett nagyobb publicitást kapjanak azok a kísérletek, próbálkozások, amelyek a mai körülményekből kiindulva a megújulás lehetőségét erősítik a pedagógusokban. A "nem szakmai" közvéleményt azért választottam külön, mert egy másik szintről van szó és felmerül az inkompetencia problémája. Ezek a vélemények elsősorban a mindennapi gondok, tapasztalatok alapján születnek. Megnyilvánulási formáikból csak a tömegkommunikációs eszközök által közvetítetteket emelném ki: pedagógiai problémákat tartalmazó tv és rádióműsorok, újságcikkek.

Milyennek láttatják a pedagógusokat ezek a műsorok? Példának említenem a Családi kör című tv műsor pedagógusait. Minden képzeletet felülmúlóan nevetségesek, kicsinyesek, a gyerekekhez való viszonyuk megbotránkoztató. Hiába tudjuk, hogy megírt figurákról van szó, általánosítunk, elfelejtve Kelemen Endre szavait, ahol is felhívta a figyelmünket, hogy szélsőséges példát láttunk .

A pedagógiai tevékenység bírálatát nem mulasztják el az újságok sem. Itt említhetem a Népszabadság Iskola és társadalom rovatának vegyes színvonalú írásait, vagy a Magyarország oktatással kapcsolatos cikkeit. Az utóbbiakból választottam ki egy hangvételében is vitatható cikket. A Libaideál című cikk a következőket tartalmazza: "a gyakorlatban azonban az iskolákban többnyire a "libatípusú" diák az eszmény. A liba mindent kicsit tud, - nagyon semmit." (Bedecs, 1981) Feltételezhető, hogy a pedagógusok könnyebben dolgoznak a konformistább tanulók csoportjával, /30-35 fős tanuló-létszám! / de hogy a libatípusú diák lenne az eszmény, ezt megkérdőjelezem. A cikk írója Bedecs Éva a tehetség-gondozás lehetőségét latolgatva idéz az MSZMP XII. Kongresszusának határozatából, idéz Illyés Gyulától és Edisontól, a külföldi példák között szó esik az USA-ban lévő zseniképző iskolától a novoszibirszki tehetségesek iskolájáig. A magyar pedagógusokról ezt írja: "Ferge Zsuzsának igaza van, amikor azt mondja, hogy az igazi pedagógus nem tárgyként kezeli a gyerekeket... Sajnos, kevés a hivatástól fűtött, már-már megszállott pedagógus, aki veszi magának a fáradságot és személyre szóló figyelmet fordít valamennyi arra érdemes diákra." (Bedecs, 1981) Ebből következik a "nem igazi" pedagógusok tömegessége és egy furcsa szemlélet. Vajon hogyan jellemezné Bedecs Éva azokat a kisdíjakokat, akik nem érdemesek a személyre szóló figyelemre?

Összefoglalva, a tömegkommunikációs eszközök egyrészt közvetítik, másrészt tudatosan formálják a közvéleményt. Ez utóbbi funkciót kiemelve fel kellene ismerni, hogy nem szabad tovább erősíteni a csak negatív értékelést kifejező közvéleményt. Tendenciaként érezhető a negatív vélemények merevedése és a sztereotípiák megjelenése /túlzások, hamis általánosítások, leegyszerűsített ítéletek/ amelyek arra utalnak, hogy nem jogtalan a félelem a pedagógusokkal szemben kialakulóban lévő negatív előítéllettől. Ennek elkerülésében nagyobb szerepet kellene vállalni a tömegkommunikációs eszközöknek, hogy a pedagógusok jelenlegi rossz közérzetén változtatni lehessen. Nagyon fontosnak tartom

Ferge Zsuzsa azon gondolatát; meg kell vizsgálnunk, hogy a jelenlegi közérzet mennyire teszi lehetővé a pedagógusok helyzetének bírálatát vagy az új utak keresését? (Ferge, 1981) Ez a vizsgálat sürgős feladat és az általa feltárható összefüggések ismeretére égető szükség van. Befejezésül a pedagógusok rossz közérzetének forrásaihoz az objektív tárgyi feltételek mellett a szakmai felkészületlenséget nem enyhítő neveléstudomány fejletlenségét, a közvélemény negatív hatását is nagyobb hangsúllyal sorolnám. Az ördögi körnek tűnő problémából való kijutás lehetőségét én csak az elméleti felkészültség - igaz, a szükségesnél lassúbb növelésében látom, mert a biztosabb szakmai tudás feltételezhetően alkalmasabbá teszi a pedagógusokat a pedagógiai tevékenységet érő bírálatok kezelésére, s az ezzel megalapozott biztonságérzet elengedhetetlen feltétele a jobb közérzetnek, egyáltalán az eredményességnek.

Az egyes iskola jelentősége az innováció feltételei

A pedagógusok munkájának milyenségét nem választhatjuk el attól a közvetlen környezettől, ahol mindennapi munkájukat végzik. Feltételezhető, hogy közérzetüket a társadalmi eredeti okok mellett, az adott iskola tantestület légköre, az igazgató vezetési stílusa, az iskola pedagógiai munkájának összerendezettsége is jelentős mértékben befolyásolja. A szakmai felkészültség hiányosságai miatt nehezen tudják megfogalmazni ezeket a gondokat az iskolavezetés felé, pedig a hibákat nyilvánosan feltáró pedagógusnak a szakszerű bírálat, a megfelelő szintű érvek birtoklása nélkül nem sok esélye van a változtatásra. A szakszerű bírálathoz az egyes pedagógusnak is ismernie kellene a jó iskolai pedagógiai program ismérveit. Sajnos, a szakirodalomtól nagyon kevés ilyen jellegű segítséget kapnak a gyakorló pedagógusok, bár örömmel említem a szederkényi iskola-kísérletről szóló írásokat, ahol sok-sok információt kaphatunk egy konkrét helyi nevelési rendszer kiépítésének folyamatáról.

"A nevelés helyi rendszere Szederkényben" című tanulmánykötet bevezetőjének végén Vastagh Zoltán sürgető igényként fogalmazza meg műhelymunkájuk igazi célját. "Célunkat azonban akkor érhetnénk el igazán, ha lennének más iskolákban is partnereink, akik vállalják a közös kutatás és fejlesztés nem könnyű, talán ma még nem is eléggé megbecsült útját. Buzdítunk másokat is, mert nekünk végül is megérte a közös befektetés, igazi, emberi és nevelői örömeket okozott." (Vastag, 1981) A közös munka eredményeként kapott emberi és nevelői örömeire az egész ország pedagógusainak nagy szüksége lenne. De ha ezt egyszerre nem is lehet megvalósítani, mindenesetre törekedni kellene arra a neveléstudomány szakembereinek, kutatóinak, hogy minél több pedagógus ismerhesse meg az alkotómunka szépségét, a hatékonyabb nevelői munka alapvető feltételét jelentő magasszintű felkészültség örömét. A kutatóktól kapott közvetlen segítséget nagyon fontosnak tartom, mert a pedagógiai gyakorlat folyamatos megújulásának egyik feltételét látom benne. Segíteni kell az egyes iskolák tantestületeinek, hogy felismerjék, hogy nem szabad csak a központi utasításoktól várni az iskola gondjainak megoldását. Az iskolavezetésnek vállalni kell az új próbálkozásokkal járó esetleges kudarcokat, s minden eszközzel segítenie kell a közös munkához szükséges alkotó légkör kialakulását. A kutatóknak pedig olyan szakmai segítséget kell adniuk, hogy a gyakorló pedagógusokkal együtt változtatott pedagógiai tevékenységek, módszerek tapasztalatai ne csak az adott iskola pedagógiai gyakorlatát, hanem a neveléstudomány elméletét is gazdagíthassák. Például, a felmérések, kísérletek, kutatás-módszertani szakszerűsége. Az egyes iskola fejlesztését - mivel tudjuk, hogy egy rendszer minden eleme egyszerre nem fejleszhető - részterületek kiemelésével lehet elkezdni. Az ott megfogalmazott problémák megoldási kísérleteiből építkezik a fejlesztési program tovább egyre szélesebb körben. A következő elképzelésben az iskola szociológiai beágyazottságának tudatosítása és a helyi továbbképzés kialakítása a kiemelt terület.

Az adott iskola sajátosságainak megismerése

Az iskolák nagyon eltérő környezeti adottságok, feltételek között dolgoznak, s az ezekhez való alkalmazkodásból adódó feladatokat a központilag kidolgozott pedagógiai dokumentumok nem tudják megadni. Az iskola társadalmisága viszont mindig konkrét társas viszonyok formájában, konkrét társas környezetben realizálódik. Az iskola települési és társadalmi környezetéhez való alkalmazkodás előfeltétele pedig, ahogy Táncczos Gábor megfogalmazza: "... a helyi környezeti önismeret - fejlettebb és aktívabb formájában: szociográfiai-szociológiai tudatosság -, amely nélkül a legbiztosabb szakmai és módszertani felkészültség is a levegőben lóg, nem ágyazódik be azok közé a viszonyok közé, melyek közt helyt kell állnia." (Táncczos, 1980) Elgondolkoztató, hogy az iskolai tevékenységhez kapcsolódó szociográfiai érdeklődés a helyi viszonyok megismerésére, megértésére és feldolgozására való törekvés miatt nem vált szerves részévé az iskolai pedagógiai munkát irányító tervek kidolgozásának. (Németh László már 1937-ben felismerte ennek fontosságát.)

Az iskola település-földrajzi környezete azt a mindennapi élményvilágot is jelenti, amely az adott iskola tanulóit körülveszi. Ezt a szinte iskolánként más tapasztalati és élménybázist figyelem nélkül hagyni azt jelenti, hogy lemondunk tanulóink minél teljesebb megismeréséről.

A települési környezet számbavételével együtt nagyon fontos az egyes iskola közvetlen társadalmi környezetének a tisztázása is. A közvetlen társadalmi környezet a megfelelő települési egység lakosságának társadalmi összetételét jelenti, mindenekelőtt azok a családok alkotják, amelyeknek a gyerekei az illető iskolába járnak. Így a külső meghatározottság (település-földrajzi környezet) itt belsővé minősül: az iskolába járó tanulók tényleges szociális összetételévé. Az iskolai munka tervezésénél kiindulópontokat jelenthetne, ha a tanulókat érő szűkebb, vagy tágabb környezet társadalmi nevelésének hatásait, eredményeit ismernénk. A társadalmi környezetet meghatározó tényezők közül, ha csak néhányat emelünk is ki, mint pl.: a szülők foglalkozási viszonyai, a kereseti jövedelmi, valamint lakásviszonyok, vagy az életmód, iskolázottság, a jellemző családszerkezetek problémaköre, - mind mind nélkülözhetetlen elemek az iskolán kívüli és belüli hatásrendszer összerendezésében. Az iskola települési és társadalmi környezetének megismerése mellett nagyon fontos feltárni, hogy az iskola belső nevelési folyamatainak rendszerét mi jellemzi. Ez tulajdonképpen a saját nevelési tapasztalatok elemzését is jelenti. Időnként a nevelés egy-egy részterületén folyó munkát finomabb elemzés tárgyává kell tenni. Például: vannak-e csak az adott iskolára jellemző hagyományok, mennyire van tele az iskola élete ritualizálódott formalitásokkal, értelmes együttlétek-e a szülői értekezletek, vagy milyenek az iskolában a jutalmazási és büntetési szokások? Ez utóbbi kapcsán szeretnék hivatkozni egy még feldolgozatlan vizsgálati anyagra. Egy városi lakótelepi iskola 950 tanulójának néztem meg olyan céllal az ellenőrző könyvét, hogy milyen beírásokat tartalmaznak a magatartási problémákra vonatkozóan. Legalább egy beírást találtam 492 ellenőrző könyvben, de volt olyan, amelyikben 12 osztályfőnöki, illetve szaktanári bejegyzés volt. Ebben a tantestületben bizonyára foglalkozni kellene az ellenőrző könyv szerepével, hogy gondolják végig a következőket:

- mit kezd a szülő a "megsértette a házirendet" beírással;
- milyen hatás várható, ha az osztályfőnök négyszer ugyanazt írja be;
- mi lehet az oka, hogy néhány tanár notórius beíró;
- megéri-e egy első osztályos gyereknek októberben! osztályfőnöki intót adni?

És sorolhatnám tovább, hogy milyen tanulságokkal szolgálhat egy ilyen egyszerű kis felmérés.

Az iskola belső világának elemzését hangsúlyozza Pataki Ferenc is. "A nevelőmunka

gyakorlatában igencsak fontos, hogy képesek legyünk meghallani a "fű növést", az iskolai nevelési rendszer folyamatos fejlődésének, vagy éppen megtorpanásának lappangó zajait. De mintha a mindig időszerű és napirenden levő tennivaló zörejei túlságosan is harsányak lennének." (Pataki, 1978) Pedig az iskola csak akkor töltheti be társadalmi funkcióit, ha szüntelenül vizsgálja és változtatja is önmagát.

Az iskola belső világának szociálpszichológiai megközelítésű vizsgálati eredményeiből levonható következtetések is kiemelik, hogy "eljött az ideje annak, hogy az iskola számot vetve a falain belül zajló szociálpszichológiai folyamatok jellegével - maga is alkalmazkodjék tanítványaihoz." (Csepeli, 1975)

Az itt három vonatkozásban körvonalazott valóságfeltárás módszereit még gazdagítani, alakítani kell. Ki kell dolgozni olyan módszereket, amelyekkel könnyen feldolgozható anyagot lehet kapni. Ezen a területen is igen fontos lenne, hogy az iskolakísérletek módszertani tapasztalatai közkinccsé váljanak.

A megismerés, a valóságfeltárás még nem megoldás, de előfeltétele minden további koncepciózus erőfeszítésnek. De önmagában is értékes. "A szociográfiai tudatosság értelmes, érdekes és maradandó értékű tevékenységgé rendezheti át a sokszor csak unott, "hivatali kötelességből" végzett családlátogatásokat és az egyéb hasonló feladatokat. Másrészt - és ez még sokkal fontosabb - hozzájárulnak annak a szociális érzékenységnek és beleélő képességnek a kialakulásához, ill. "szakszerű" továbbfejlődéséhez, amely nélkül korszerű és igazán hatékony pedagógus-magatartás ma nálunk el sem képzelhető." (Tánczos, 1980) De ugyanilyen értékesnek tekinthető a valóság megismerése által megerősített pszichológiai, pedagógiai tudatosság is.

A helyi továbbképzés kialakítása

Az egyes iskola fejlesztése, önfejlesztése céljából az iskola települési társadalmi környezetének, belső pedagógiai világának megismerésével egyidejűleg ki kell alakítani a pedagógusok helyi továbbképzésének rendszerét.

Nagy Mária Az iskolai innováció című szakirodalmi tájékoztatójából kitűnik, hogy a hazai és külföldi szerzők egyaránt kiemelten foglalkoznak a pedagógusok szerepével az iskolai innovációban. "A szerző gondolatmenete világos: ha az iskolarendszer belső megújulását várjuk, tervezzük és feltételezzük, ebben a folyamatban nyilvánvalóan kulcsfontosságú szerep vár a tanárra. Hiszen a tanárnak önmagát, saját szokásait, értékeit, képességeit is át kell alakítania ahhoz, hogy az új körülmények között megváltozott feladatát ellássa. Semmiféle technikai, módszerbeli változás nem változtat az iskola lényegén, a tanári szerep és magatartás megváltozása nélkül." (Nagy, 1979)

Az iskolarendszer és a továbbképzés kölcsönhatását jól érzékelteti a következő két megállapítás. "Egy építész számára a folyamatos önképzés, kényszer, létérdek, a tanító számára - nem. Egy merev rendszerben könnyen boldogulhat bárki, aki egyszer diplomát kapott a kezébe, anélkül is megél, hogy maga változna közben." - mondta Zsolnai József a Mozgó Világban közölt interjújában. (Mányoki & Zsolnai, 1981)

De ha a működő innovációkat elemezzük, változik a helyzet. "A tanárok folyamatos szakmai továbbképzése nemcsak elvont lehetőség, vagy éppen kényszerűség, hanem egyenesen létkérdés." (Nagy, 1979)

A pedagógusok továbbképzése szinte világszerte megoldatlan probléma annak ellenére, hogy számos változata létezik. Hazánkban szintén új továbbképzési rendszer kidolgozása folyik. A központi továbbképzés új rendszerét nem ismerve, csak a továbbképzés helyi formáját szeretném kiemelni. (Természetesen a kettő összehangolása mindenképpen szükséges.) Még jobban leszűkítve, a helyi továbbképzésben is csak az általános szakmai

továbbképzést érintem.

A helyi továbbképzés fő alkalmai lehetnek a tantestületi és a munkaközösségi értekezletek. A tantestületi értekezletek közül a nevelési értekezletek, a munkaközösségi értekezletek közül pedig az osztályfőnöki, napközi és kollégiumi munkaközösségi értekezletek adhatnak szervezeti keretet a helyi nevelési feladatok megvalósításához szükséges új ismeretek elsajátításához. A helyi továbbképzés fontosságát indokolja a pedagógiai tevékenység jellege is, hiszen közvetlen folyamatos kontrollja nincs a pedagógusnak. A közös szakmai beszélgetés mindenképpen gazdagítja valóságismeretét, önismeretét.

A munkaközösségi kiscsoportok szerepének felismerése döntő jelentőségű, hiszen tevékenységük az iskolai munka alapja. "Mindazon tényezőknek szervezeti keretet biztosít, amelyek az intézményi munka továbbfejlesztésének előfeltételei: a továbbképzésnek, az időszzerű tájékoztatásnak, önképzésnek, ösztönző tapasztalatcseréknek, gyakorlati célú pedagógiai kutatásoknak, pedagógiai kísérleteknek, kísérlet-csírákat tartalmazó iskolai szintű jobbitó törekvéseknek..." - írja Kocsis József a munkaközösségekről, amelyeket az iskolai szervezet sejtjeinek tekint (Kocsis, 1969). Sajnos, ez a szemlélet még egyáltalán nem általános, a munkaközösségek munkája nem tud szervesen beilleszkedni az iskolai program megvalósításába, többnyire néhány probléma formális megbeszélésének alkalma. A nevelési értekezleteket most csak annyiban érinteném, hogy a központilag kötelező témák kijelölésének ellentmondásos megítélése mellett is el kell fogadni, hogy szükség van arra, hogy a nevelés egy-egy részterülete rövid időre koncentráltan az egész ország szakmai figyelmének középpontjába kerüljön. A közoktatás irányítóinak a neveléstudomány kutatóinak sok értékes információt lehetne összegyűjteni a nevelési értekezletek tudományos elemzésével.

A helyi továbbképzést az általános szakmai felkészültség növelése szempontjából látom a legsürgetőbbnek, mivel ez az a terület, ahol a központi továbbképzés a leggyengébb, sőt a képzés is. A helyi továbbképzés kialakításához azonban szükségesnek látszik, hogy a tantestületben legyen néhány, de legalább egy olyan pedagógus, aki az általános szakmai területen magasszintű felkészültséggel rendelkezik, főleg akkor, ha külső kutató nem tud közvetlenül segíteni. Ezeknek a "tanácsadóknak", "továbbképzési felelősöknek" a felkészítéséről kellene gondoskodni a központi továbbképzésnek. Bizonyára eljutunk majd arra a szintre is, amikor lehetőség nyílik arra, hogy elméleti szakemberek azzal a céllal kerüljenek iskolai státuszba, hogy a pedagógiai kutatások "gyermekközeli" legyenek, a pedagógiai gyakorlat pedig rá legyen kényszerítve a legújabb kutatási eredmények alkotó felhasználására. Ezen a területen még sok akadályozó tényezővel kell számolni, de a kísérletezésről nem szabad lemondani. A pedagógusokat alkalmassá kell tenni arra, hogy minél jobban értsék a pedagógiai valóság jelenségeit, segíteni kell őket abban, hogy megtalálják a jobbitás formáit, érdekeltté kell tenni őket a változtatásban, - hiszen saját munkájuk válik eredményesebbé. - S ha az iskolai munkát több sikerélmény kíséri, akkor a pedagógusok közérzete is pozitívabb lesz, ami elengedhetetlen feltétele a magasszintű pedagógiai tevékenységnek.

A dokumentumfilm alkalmazása a helyi továbbképzésben

A dokumentumfilm sajátosságai

A dokumentumfilm definícióját Dárday István így fogalmazza meg: "A valóság látható, tettenérhető jelenségeit, folyamatait, történéseit, valóságos személyek, valóságos megnyilatkozásait a maguk egyszerű, az élet által létrehozott megismételhetetlenségében rögzítik, s szervezik filmi szerkezeté azzal a céllal, hogy e jelenségek vagy azok összessége

immanens lényegüket tárja fel nézője számára.” (Dárday, 1980)

A dokumentumfilm a társadalmelemzés egyik eszköze. A valóság feltárásában olyan mélységeket képes bejárni, amelyre más eszköz nem alkalmas. A dokumentumfilm a valóság önmagával való szembesítésén túl a valóság megváltoztatásának is eszköze. Segít megérteni a valóságot, a valóság sűrített lényegét ragadja meg. Egy-egy probléma kiemelésével gondolkodásra, önvizsgálatra készíti az embereket, mindig problémacentrikus információkat közvetít. A dokumentumfilm minősége attól függ, mennyire tudja megmutatni a kiválasztott probléma lényegét, milyen mélységben sikerül feltárni az összefüggéseket.

A tartalmi sajátosságok mellett szólnunk kell a dokumentumfilm és a befogadó közötti kapcsolat ismérveiről is. Elsőként kell említeni a hitelesség erős hatását, hiszen a befogadó tudja, hogy amit lát, nem kitalálás, hanem valóságos emberek, valóságos élethelyzetekben. Ebben az esetben a bemutatott tények önértékkel bírnak. Józsa Péter a dokumentumfilm és a befogadók közötti kapcsolat sajátosságáról így ír: "A dokumentumfilm és a játékfilm egyaránt felismerést nyújt. De az előbbi, bármennyire konstruált, mindig a filmtől független tényekkel szembesít, s e tényeknek általában éppen az az értelmük, - és csakis akkor van értelmük - ha tudjuk róluk, hogy a filmtől függetlenek..." / (Józsa, 1978)

A dokumentumfilm más magatartást kíván, más szellemi munkafolyamatot ír elő a befogadónak. Ebben az esetben nem beszélhetünk a szó szoros pszichológiai értelmében vett azonosulásról. Az azonosulás funkciója, hogy átéljük a tétet, hogy a néző beleélje magát a kiválasztott szereplő helyzetébe, s annak sorsa siker, vagy kudarcélmény legyen számára. A dokumentumfilm esetében erre nincs lehetőség, mert nincs tét, hiszen tudjuk, hogy valóságos emberekről van szó. Így is keletkezik érzelmi kapcsolat a szereplők és a néző között, de jellegében más, mint a játékfilm esetében. Egy filmszociológiai vizsgálat során megállapították (Józsa, 1976), hogy a filmmel kapcsolatos állásfoglalás a néző értékrendszeréből fakad, és nem pusztán emocionalitásból. Ez a megállapítás azért fontos, mert a dokumentumfilmek esetében direkt módon fogalmazódik meg a befogadó viszonya társadalmi valóságunkhoz.

A dokumentumfilm sajátosságaihoz tartozik a forgalmazás kérdése is. A jelenleg létező dokumentumfilmek nagy része nem elég rövid, hogy kíséző filmként vetítsék, és nem elég hosszú, hogy főműsor legyen a moziban. Bizonyára még más oka is van annak, hogy a dokumentumfilmek nézettsége nagyon alacsony. A Balázs Béla Stúdió felhívására próbálkoztak a társadalmi forgalmazással, amelynek az a lényege, hogy a közművelődési hálózaton keresztül kisebb csoportok nézzék meg, vitassák meg ezeket a filmeket. A közös elemzéseknek nagyon nagy jelentőségük van, főleg akkor, ha olyan nézők vannak együtt, akiknek a filmbeli probléma közös napi problémájuk, hiszen így a filmvetítést követő közös gondolkodás folyamata gazdagodik és kollektív tudást eredményez.

A filmtől független tényekkel való szembesítés kényszeríti a nézőket, hogy saját életükről, saját lehetőségeikről, önmaguk esélyeiről közösen gondolkodjanak. A társadalmi forgalmazás forumteremtő jellegéről is szólni kell. Ezek a közös beszélgetések olyan társadalmi fórumot teremtenek, ahol a közös dolgokról érdemi módon lehet gondolkodni.

Néhány gondolat a dokumentumfilmek pedagógiai vonatkozásáról. A dokumentumfilmek készítésében nem új dolog a pedagógiai problémák feltárása, bemutatása. A közelmúlt nagy érdeklődéssel fogadott dokumentumfilmje, az Iskolapélda is pedagógiai tárgyú. Sajnos, egy-két filmen kívül, a többi neveléssel foglalkozó, vagy ezt a területet is érintő dokumentumfilmet egyáltalán nem ismerik a pedagógusok, például: Miheztartás végett (1971) Dózsa népe (1972), Milyen a világ (1977), Tanítókisasszonyok (1975), Botütés saját kérésre (1972), Fogadalomtétel (1975), Hol vagyok én? (1978).

Az egyik legismertebb film Vas Judit Módszerek című filmje, amely - talán elsőként - kifejezetten a pedagógusképzés-továbbképzés számára készült.

Amióta a videotechnika elterjedt a pedagógusképző intézményekben, egyre sűrűbben találkozhatunk órárszleteket, vagy egyéb folyamatot bemutató filmmel. Ezeket határozottan külön kell választani a dokumentumfilmekről. Nem tartom szükségesnek a részletesebb indoklást, mert erre elégnek tartom a dokumentumfilm előzőekben leírt definícióját. A következőkben a pedagógiai dokumentumfilm alkalmazásának lehetőségeit próbáljuk vizsgálni.

A kutatás célja/ hipotézisei

A kutatás célja a pedagógiai problémákat tartalmazó dokumentumfilmek tartalmi sajátosságainak és a helyi továbbképzésben való alkalmazásuknak vizsgálata. Továbbá annak feltárása, hogy a vetítést követő csoportos beszélgetések felerősítik-e az önfejlesztés szükségletét.

A kutatás előhipotézisei

- a. A pedagógiai tárgyú dokumentumfilmek készítésekor a következő szempontokat kell szem előtt tartani:
 - elméletileg jól kezelhető pedagógiai jelenség, vagy jelenségek értelmezését segítse;
 - esettanulmányra alkalmas legyen;
 - tegye lehetővé a több szempontú elemzést;
 - dramaturgiai szempontok is érvényesüljenek a film építkezésében.
- b, A dokumentumfilm és a továbbképzésnek egy olyan formája, ahol az együtt dolgozó pedagógusok csoportja dolgozza fel a filmbeli problémát, nem csak a szakmai felkészültséget, pedagógiai kulturáltságot, társadalomismeretet növeli, hanem alkalmat teremt az önismeret fokozására is. A saját élmények pszichológiai feldolgozását teszi lehetővé, amely a pedagógusok mentális egészsége szempontjából nagyon fontos.
- c, Ha a dokumentumfilmes helyi továbbképzés rendszerének kialakítását összekapcsoljuk az adott iskola környezetének és belső világának megismerésével, a pedagógus-csoport olyan fejlesztő-innovatív kísérleteket indíthat el, amelyek a helyi nevelési rendszer kialakítását eredményezik.

Szükségesnek tartom e pedagógiai kísérlet-típus meghatározásának leírását. "A fejlesztő innovatív pedagógiai kísérlet a közvetlen társadalmi viszony rendszereiben /a különösen releváns környezeti tényezők által (meghatározott gyermeki személyiség) viszonylag konstans determináló individuális jellemzői (fejlesztési gyakorlatának döntően praktikus célzatú végzése és tanulmányozása, melynek keretében az elsajátítható tudományos eredmények alapján, többek közt a valóságfeltáró pedagógiai kísérletek anyagát, eredményeit is felhasználva, a pedagógusok önfejlesztése, önmegújítása révén, egy, vagy több nevelési tényezőnek /kísérleti, független változó) a helyi körülmények és lehetőségek figyelembe vételével való céltudatos és tervszerű módosításával, a gyermeki személyiség optimális fejlesztésének, fejlődésének (függő változó) determinált tényezők egyik konkrét alternatíváját igyekszik megvalósítani, kidolgozni."(Komlós, 1979)

Ez a pedagógiai kísérlet átfogja a konkrét iskola egész pedagógiai gyakorlatát. Egy sajátosságát ki kell emelni. Ez a kísérlet az adott pedagógus-közösség kezdeményezésére indul el, és a külső kutató csak menedzserként segíti ezt a munkát. A változtatás, a megújulás szükségletét viszont ki kell alakítani a tantestületekben. Erre a célra tartjuk alkalmasnak a dokumentumfilmes továbbképzést.

Az indító elővizsgálat feladatai, eredményei

a. A pedagógiai jelenség kiválasztása. A kutatás megkezdéséig számos elővizsgálatra van szükség. Az indító elővizsgálathoz viszont el kellett készíteni legalább egy dokumentumfilmet. Az első feladat annak a pedagógiai jelenségnek a kiválasztása volt, melynek értelmezését segíteni kívánjuk. Az öt részesre tervezett Társadalomismeret-önismeret című dokumentumfilm-sorozat pedagógiai témaköre a szociálisan inadaptált (nehezen nevelhető) tanulókkal való bánásmód lesz. E témakör kiválasztását néhány szakirodalmi hivatkozással szeretném indokolni.

- Kósáné Ormai Vera vizsgálatai alapján megállapítható, hogy a pedagógusok körében még nem vált gyakorlattá a nehezen nevelhető tanulókkal szembeni elfogadó -megértő magatartásmód, amelynek akadálya az alacsony szintű pszichológiai, szociológiai kulturáltság is (Kósáné Ormai, 1981).

- A nehezen nevelhető tanulókkal való megfelelő bánásmódra a képző intézmények nem készítik fel a leendő pedagógusokat. Ez a témakör tankönyvekben (jegyzetekben) meglehetősen elhanyagolt, zavaros (Kósáné Ormai, 1979).

- Maguk a pedagógusok is úgy ítélik meg, hogy az iskolának sokkal többet kellene foglalkoznia a tanulók mindennapi viselkedéskultúrájának alakításával (Ferge, 1980).

- A tanítási zavar okozói legtöbbször a nehezen nevelhető tanulók. E konfliktus megoldására fel lehet készülni, csak meg kell ismerni a problémakört (Erdélyi, 1981).

- Ha nem alakul ki a pedagógusokban az elfogadó-megértő magatartás, - Bolla István Károly vizsgálata alapján megállapítható - gátolni fogja az iskolai hátrányok csökkentése érdekében tett erőfeszítéseik eredményességét, mivel a segédmunkás szülők gyermekei fogadják el legkevésbé osztályfőnökeiket (Bolla, 1981).

Sajnos, a nehezen nevelhető tanulók problémáit az elfogadó-megértő magatartásmód gyakorlattá válásával sem lehet teljesen megoldani, mivel többnyire nem iskolai, hanem társadalmi eredetű okokkal kerülünk szembe. De legalább csökkenteni lehet a tanulók nehézségein, ha az iskolában megfelelő bánásmódban részesülnek. Nagyon fontos elvet fogalmaz meg a következő megállapítás: "Életsorsok alakulásáról lévén szó, a pedagógus egy tanulóat sem tekinthet reménytelen esetnek, a magatartási zavarokat nem azonosíthatja a magatartás negatív értékelésével, az alkalmazkodási nehézségekkel küzdő tanulókat nem marasztalhatja el büntetéssel." (Bagdyné.Szabó, 1979).

b. A "Nekem mindegy" című film tartalmának rövid elemzése. A társadalomismeret-önismeret dokumentumfilm sorozat első videófilmjét egy 6. osztályos kislányról készült 10 órás dokumentum anyag alapján készítettük.

A 90 perces film összeállításakor az elsődleges szempont az volt, hogy a szociális inadaptáció jelenségkörének értelmezéséhez a tanuló társas viszonyaiban található defektivitást tegyük érzékelhetővé. De szinte ugyanilyen fontos szempont volt számunkra az, hogy a gyermekről közvetített információkkal bizonyítsuk a pedagógusoknak, hogy csak a tanuló alapos megismerése teszi lehetővé a magatartás-zavar megértését és a legmegfelelőbb pedagógiai eljárás módok kiválasztását.

A filmben szerepelnek V. István osztálytársai, osztályfőnöke, szülei. A bemutatott interjúkból lehet következtetni arra, milyen kapcsolatok fűzik a környezetéhez, s ez a környezet hogyan értelmezi az ő viselkedését. A film meg tudja mutatni a szociálisan inadaptált tanulóra jellemző tüneteket, a lehetséges okokat, a magatartási rendellenesség kialakulásának jellegzetességeit. Lehetőség nyílt ezek értelmezésére, az összefüggések megfogalmazására. A film alkalmas esetelemzésre, mert közvetíti a tanuló környezetére, élettörténetére, pszichikus sajátosságaira jellemző információkat. A környezetére vonatkozó információkból megismerhetjük a gyermek szociális helyzetét, családi összetételét, a szülők jellemvonásait. A családi nevelés módszereire következtethetünk a film következő részletéből.

R.: *Nem tudom, hogy itthon ő ki szokott kapni, vagy hogy csinálják ezt, hogy büntetik meg.*

Anya: *Hát nagyon ritkán kap ki.*

Apa: *Én nem bántom.*

Anya: *A férjem az egyáltalán meg se veri. Ami verést meg én adok neki, az meg tudja milyen, amikor egy anya valakinek lekever. Én is kaptam minden nap huszat, mégse fájt. Úgyhogy az István, nem is tudom megmondani mikor kapott ki. Na, ja mikor a Melindát... mit már egy hónapja, kettőt... Akkor nagyon kikapott. Meg előtte már isten tudja mikor. Úgyhogy nagyon ritkán kap ki.*

R.: *Apu amikor itthon van, kivel szokott a legtöbbet játszani?*

P.: *Nem szok az játszani velünk. Csak néha.*

R.: *De hogyha játszik, melyikőtökkel játszik a legtöbbet?*

P.: *Hárman a, a, akivel itthon van.*

R.: *És akkor mit szokott játszani?*

P.: *Játszunk, hát mit, kártyázunk, vagy...*

R.: *És anya szokott veletek játszani? Mesélni valamit esténként?*

P.: *Hm, nem szok!*

R.: *De régebben, mostanában, ha nem is – most már nagy fiú vagy.*

P.: *Régebben néha szokott.*

R.: *Akkor, amikor pici voltál még?*

P.: *Igen.*

R.: *Arra emlékszel, hogy anyu miket mesélt kiskorodban?*

P.: *Hm. Mindenféle meséket. De nem szokott sokat mesélni.*

R.: *És ki a szigorúbb, apu vagy anyu?*

P.: *Apu.*

R.: *Milyen, amikor szigorú?*

P.: *Anyu szok meg, többet megverni. Apu nem.*

R.: *Apu nem törődik velem, hogyha kapsz egy beírást.*

P.: *Nem az, hanem nem szok megverni. Anyu ver meg.*

R.: *Hát mit mond?*

P.: *Hát mérges, de nem ver meg.*

R.: *S anyu mit szokott mondani, hogyha kapsz egy beírást?*

P.: *Hát, nem tetszik neki.*

R.: *És mivel szokott megverni, fakanállal?*

P.: *Ami a kezében van, de nem tudom... van, mikor kézzel.*

Az iskolai társas helyzetéről egy szociometriai vizsgálat elemzése kapcsán kaptunk információt a pszichológustól.

Psz.: *A társaskép úgy alakult, hogy a lányok között a páros kapcsolatok dominálnak, a fiúk között inkább kialakult egy mag, ami köré csoportosulnak a srácok, kifele is nyitott ez a mag, de kiderült, hogy egyetlen srác van az egész osztályban, aki viszont semmi módon nem fér bele ebbe a magba. Mindenféle helyzetben elutasítottként szerepelt. Olyan kérdés alapján derült ez ki igen élesen, hogy az osztály kirándulásra menne, de kiderült, hogy csak 30 férőhely van és két gyereknek itthon kell maradni és ezt a két gyereket kellett kiválasztani a társaknak, hogy ki legyen. A legtöbb gyerek Istvánra szavazott. Az igazi gond ott jelentkezik, hogy ennél a kérdésnél ő is úgy látta, hogy neki kell otthon maradnia, meg is tagadta ezt a választ, inkább csak a foga között mormogva mondta el, hogy ki maradjon itthon, hát ki maradjon itthon, majd én itthon maradok. Visszatérve egy későbbi választási helyzetre, amikor esetleg páros kapcsolata derülhetett volna ki, hogy ki az, akit éjszakai őrsgébe magaddal vinnél, itt sem választott senkit és őt sem választotta senki.*

Nagyon szemléletesen beszél az osztálytársak és a pedagógusok elutasító magatartásáról az egyik őrsvezető:

Óv, ... a Varga István például tavaly egy elviselhetetlen gyerek volt, aki ...jaj... senki nem szeretett, az osztályfőnök sem, az összes tanár kimondottan, szóval utálták és bár mi aztán befogadtuk a közösségünkbe és rá is beszéltük, hogy viselkedjen rendesen, meg hogyha tanulni nem is akar, akkor is ne mondjon rondákat a tanároknak, meg ilyen, mert volt rá példa, és ez talán, emiatt ki is maradt volna az őrsből, mert nem tett semmit. Most is az Edina őrseben van és ő is nem jár el őrsi órákra, nem tesz semmit a közösségért, éppen most osztály- főnöki órán választottuk ki, hogy milyen tisztséget adjunk neki, amihez nem kell segítség és el tudja végezni. Közös döntés alapján nyakkendő felelős lett.

Ahhoz, hogy a gyerekek jelenlegi sajátosságait megértsük, nélkülözhetetlen az egyes negatív viselkedési módok eredetének, kialakulási folyamatának megismerése. A V. István élettörténetére vonatkozó adatok jelentősége nem kérdőjelezhető meg. Az anyához való kötődés hiánya az állandó bizonytalanság érzése, a bizalom hiánya gátolta a kapcsolat-teremtés képességének kialakulását.

R.: Mi volt az a rossz élmény, szóval a családban mi volt az, ami....

Anya: Hát, az a... Istvánnak az anyukája az - hát én annyira nem ismertem, én kétszer láttam - az állítólag nem törődött a családdal. Úgy, hogy egész napra otthagya őket, evés meg pelenkázás nélkül, szóval, meg ha sirtak, akkor megverte őket. Ezt a férjem mondja, hogy hát biztos, hogy megverhette, mert a kislány az is, papír van róla, hogy azt úgy verte agyon, a három hónapos kislányt cumisüveggel. És hogy az Istvánt is verte picinek, hát mi volt másfél éves, hát mit lehet ütni egy másfél éves gyereken.

Az még nem tudja felfogni, hogy szabad vagy nem szabad, vagy nem értem, azt az még nem érti meg, hogy kapok enni, vagy miért nem kapok. És gondolom, hogy az Istvánba ez is lehetett. Ez szerintem ő arra emlékezhet, ha nem is tudja elmondani.

A kisfiú pszichikus sajátosságai közül az érzelmi életét jellemző információk vannak túlsúlyban. De a tanuláshoz való viszonyát, magatartásának általános jellemzőit is megismerhetjük. Érdekes, de sajnos csak érinti a film a tanuló érdeklődésének irányát.

R.: Mi az, ami Pistát érdekli, szóval mi az, amit szívesen csinál?

Anya: Hát nagyon szeret olvasni, ő csak azt szereti megtanulni, ami nem kötelező. Hogyha olyan iskolarendszer lenne, hogy hát jó lenne édes fiam, ha erről, meg erről olvasgatnál, vagy elmennél erre, vagy erre a kirándulásra, nem kötelező, de ha kedved van csináld meg. Akkor az biztos, hogy ő azt kötelezőnek érezné. De mivel azt a leckét kötelező kívülről megtanulni, akkor ő azt nem tanulja meg.

A kutatás hipotézisében fogalmaztuk meg azt a kritériumot, hogy a film tegyen lehetővé több szempontú elemzést. Ez olyan vonatkozásban igaz erre a filmre, hogy egy-egy kisebb része más-más szempontú elemzésre alkalmas. Pl.:

- szociológiai probléma: szociometriai vizsgálat,
- szociálpszichológiai probléma, a "szociális tükör" összefüggés értelmezése a film alapján, és még számos más megközelítést tesznek lehetővé a filmbeli információk.

Szólni kell még a film dramaturgiai építkezéséről. A film hatása itt szakmai kérdés. A két legerőteljesebb dramaturgiai csomópont: amikor a nevelőanya beszél a kisgyerekkori megrázkódtatásokról, és amikor a film végén István a két "autóskártyás barát" fényképét választja. Mivel súlyos esetről van szó, a pedagógiai optimizmus megőrzésében segít a filmen látható kapcsolat-teremtési folyamat a rendező és a kisfiú között. Ezért ez alkotja a film gerincét és summázott mondanivalóját. Lehet és kell segíteni.

- c. Első tanulságok: A film első bemutatása abban a tantestületben történt, melynek

tagjai a filmben szereplő kisfiút közvetlen ismerték, tanították, mivel ebbe az iskolába járt. (Időközben körzetesítés miatt új iskolába helyezték át a gyereket.) Így ebben az esetben számolni kellett a tényvel, hogy a pedagógusok véleményét a filmbeli tartalom mellett a közvetlen tapasztalatok is befolyásolni fogják. Természetesen a következőkben leírtak csak a beszélgetésben résztvevő 30 pedagógus véleményéből levonható következtetéseket tartalmazzák, de megerősítik azokat a megállapításokat, amelyeket a pedagógusok közérzetére vonatkozóan a dolgozat elején leírtam. Most csak az ebből a szempontból fontos vélemény elemzésére térek ki, annál is inkább, mivel nem számítottam arra, hogy ilyen erősen akadályozni fogja az esetelemzés más szempontú szakmai megközelítését. Az esetelemzés során elhangzottakból úgy tűnt, hogy a tehetetlenség érzése elnyomja a pedagógusok szakmai többlet-tudás igényét. Erre abból a tényből következtetek, hogy hiába próbálkoztam a beszélgetést a tervezett témakörhöz visszavezetni, a pedagógusok szinte képtelenek voltak a következőkben vázlatosan leírt problémáktól elszakadni.

- A súlyosan nehezen nevelhető gyerekeknek nem a "normál" általános iskolákban a helyük, még ha ilyenek kis számban léteznek is. A pedagógusnak nincs ideje, energiája az ilyen szociálisan inadaptált tanulókkal való egyéni bánásmódra, a magas tanulólétszám nem teszi lehetővé, hiszen "ő itt egy a sok közül" (az osztályfőnök véleménye a filmben).

- A pedagógusok szerint a család negatív hatása miatt vált a tanuló nehezen nevelhetővé és ezen az iskola már nem tud változtatni, bármit tehet a pedagógus. Nem rendelkeznek olyan pszichológiai felkészültséggel, hogy a megfelelő eljárásmodokat ki tudják választani. A családi körülmények hatását az iskola nem tudja ellensúlyozni. Könnyebbnek ítélik meg a pedagógusok munkáját a nevelőotthonokban, mivel ott kiküszöbölhető a család negatív hatása.

- Az új nevelési-oktatási terv bevezetése nagyon sok munkát kíván a nem kellően felkészített pedagógusok részéről és munkájuk eredményességét csak a tanulók tudásszintje után állapítják meg. Ezért tekintik jó eredménynek, ha a szociálisan inadaptált tanulók "elülnek" az órán és nem zavarják a tanítást. Az ilyen gyerekek sok kudarcélményt jelentenek a pedagógusnak.

A körzetesítés alkalmával örülnek, ha megszabadulnak tőlük. (Itt meg kell jegyezni, hogy az elmondottak ellenére felismerik, hogy a nehezen nevelhető gyermekek esetében az iskolaváltás súlyos következményekkel járhat.)

d. A javasolt megoldási módokra ijesztően jellemző az irrealitás. Például: át kellene költöztetni őket egy kétlakásos családi házba, ahol az egyik lakásban a filmben szereplő család lakna, a másikban egy becsületes munkáscsalád fiúgyermekkel. Középen a közös társalgóban, egy fiatal pedagógus irányítaná a két család közös tevékenységét. A másik megoldás; a fiatal pedagógusok expedíciója, akik munkájukon kívül foglalkoznának az ilyen gyerekekkel. Jellemző volt még a véleményekre a véletlen szerepének túlhangsúlyozása, illetve a "valaki biztos mellé áll" természetű megoldás. Ezek a két órás beszélgetésből kiragadott részletek azért hatottak rám nyomasztóan, mert a 30 fős tantestületből nem akadt olyan pedagógus, aki a mai társadalmi valóságból kiindulva felvállalta volna a pedagógusok felelősségét a magatartási rendellenességgel küzdő gyerekek nevelésért. További közvetlen feladatok: a beszélgetéseket a további vetítések alkalmával is magánórákon rögzítjük.

A kutatás első fázisában csak olyan kérdésekre kereshetjük a választ, amely a dokumentumfilm alkalmazásának hatékonyabbá tételére irányul. Például: megfelelő-e a film hossza, a nézők létszáma mennyi legyen, milyen kiegészítő anyag szükséges a vitához, ki legyen a vitavezető, milyen ismeretei legyenek a nézőkről, eredményes-e a vetítés utáni

irodalomajánlás. Ezek csak kiragadott kérdések, de a választ a további vetítések tapasztalatai adhatják meg, amelyek esetleg új problémákat is fölvetnek. S közben szeretnénk elkészíteni a sorozat további filmjeit, hogy minél hamarabb sor kerülhessen az egy éves helyi továbbképzési program kidolgozására, kipróbálására.

Zárszó

Személyes meggyőződésemen túl a szakirodalom tanulmányozása is megerősített abban, hogy a továbbképzési probléma vizsgálatára szükség van. Képessé kell tenni a pedagógusokat a bizony nehéz és kevésbé látványos sikerekkel járó speciálisabb nevelési problémák megoldására. A dokumentumfilm helyi továbbképzés kidolgozása elsődlegesen ezt a célt szolgálja. Ahhoz viszont, hogy a pedagógusok önbecsülését erősíteni tudjuk, hogy növeljük az általános szakmai felkészültségüket, hogy a mindennapi tapasztalatok ne közvetlenül hassák át gondolkodásukat, ehhez nagy-nagy körültekintéssel, a jelenlegi valóságot jól ismerve, elemelve kell kimunkálni a segítség módját, formáját. A téma bonyolultsága miatt ebben a dolgozatban csak arra vállalkozhattam, hogy a kutatás probléma-megfogalmazásának útját bemutassam.

Irodalom

- Bagdyné Szabó, E. (1979). *A 10-14 éves korú tanulók iskolai kudarcélményeinek pszichológiai vizsgálata. Változó Iskola.* Magyar Pedagógiai Társaság.
- Bárdos, J. (1976). Nevelésügy - filmen. *Világosság*, 3.
- Bedecs, É. (1981). Libaideál. *Magyarország*, pp. 51-52.
- Bolla, I.K. (1981). Az osztályfőnökről kialakított kép és a szülők foglalkozása. *Pedagógiai Szemle*, 10.
- Csepeli, Gy. (1975). *Az iskola belső világa.* MTA, PKCS, Kézirat./
- Dániel, F. (1981). Néhány megjegyzés napjaink dokumentumfilmjéhez. *Filmkultúra*, 1.
- Dárday, I. (1980). A magyar dokumentarizmus sajátosságai. *Filmkultúra*, 6.
- Erdélyi, P. (1981). A tanítási zavarokról. *Kultúra és Közösség*, 3.
- Ferge, Zs. (1980). *Társadalompolitikai tanulmányok.* Gondolat.
- Ferge, Zs. (1981). A pedagógusok közérzetéről. Tanácskozás az értelmiség helyzetéről és szerepéről a mai magyar társadalomban. *Társadalomtudományi Közlemények*, 3.
- Ferge, Zs. & Háber, J (Eds.) (1974). *Az iskola szociológiai problémái.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Fukász, Gy. (1979). Alkotói elkötelezettség, felelősség a dokumentumfilmben. *Filmkultúra*, 4.
- G. Donáth, B. (1977). A tanár-diák kapcsolatáról. *Tankönyvkiadó.*
- Józsa, P. (1976). Egy filmszociológiai mikrofelvétel néhány tapasztalata. In Hunyady, Gy., Pataki, F. & Váriné Szilágyi, I. (Eds.). *Szociálpszichológiai kutatások Magyarországon.* Akadémiai Kiadó.
- Józsa, P. (1978). Társadalmelemzés filmmel. *Filmkultúra*, 4.
- Kocsis, J. (1979.). *Szeptembertől-júniusig.* Tankönyvkiadó./
- Komlós, S. (1979). *A pedagógiai kísérlet néhány kérdése.* Kutatásmódszertani Tanácskozás az MTA PKCS -bán, 1979. szept.25-26.
- Kósáné Ormai, V. (1979). A pedagógusképzők tankönyvei a nehezen nevelhető gyermekekről. *Pedagógiai Szemle*, 10.
- Kósáné Ormai, V. (1981). *A pedagógus és a nehezen nevelhető (szociálisan inadaptált) gyermek.* Akadémiai Kiadó.

- Kozma, T. (1977). *A nevelés-szociológia alapjai*. Tankönyvkiadó.
- Kulcsár, K. (1981). *Szociológia*. Egységes jegyzet az egyetemek és főiskolák számára. Kossuth Könyvkiadó./
- Lewin, A. (1973). *A nevelés rendszere*. Tankönyvkiadó.
- Lóczy, L. & Vastagh, Z. (Eds.) (1981). *A nevelés helyi rendszere Szederkényben*, Pécsi Tanárképző Főiskola.
- Mányoki, E. & Zsolnai, J. (1981). Egy másik iskola. *Mozgó Világ*, 9.
- Nagy, M., (1979). *Az iskolai innováció*. Szakirodalmi tanulmány. Kézirat. MTA PKCS,
- Óvári, Á. (1980). A tanárképzés óratervi problémái. *Magyar Pedagógia*, 2.
- Pataki, F. (1978). Az egyensúly zavarairól. *Köznevelés*, 34.
- Pörös, G., Durszt, Gy. & Kovács, S. (1980). *Beszélgetés a dokumentumfilmről, gyűjtemény*. Népművelési Intézet.
- Salamon, Z. (1981). A neveléstudományi kutatások továbbfejlesztése. *Pedagógiai Szemle*, 11.
- Sarkadi, L. (1981). Divatos pedagógiai nézetek. *Kritika*, 12.
- Szarka, J. (1980). *Neveléstudomány és pedagógiai gyakorlat*. Tankönyvkiadó.
- Tánczos, G. (1980). Az iskola közvetlen környezete. In Báthory, Z. & Gyaraky F, F. (Eds.) *Pedagógiai Kézikönyv*. Tankönyvkiadó. 41-42.
- Weiss, C. (1974). *Az iskolai osztály szociológiája és szociálpszichológiája*. Tankönyvkiadó.
- Zalka, Gy. (1978). Az osztályfőnök, mint pedagógiai vezető. *Köznevelés*, 34.

Melléklet

NEKEM MINDEGY

Videó-film szövegkönyve

Rendező: Péterffy András

Operátor: Molnár László Szerkesztő: Szabóné Sallai Éva

Rövidítések:

R = rendező

P = pszichológus

óv= óravezető

P = Pista

Gy= gyermek

Of= osztályfőnök

/Bemutakozások/

- Szili Judit vagyok, a 6.b osztályba járok, legjobb barátnőm a Máté Krisztina és a Németh Mónika.
- Németh Andrea, 6.b osztályos vagyok és Szili Jutka a legjobb barátnőm.
- Vince János vagyok a 6.b osztályba járok, a legjobb barátom Darnai Zsolt.
- Gera Edinának hívnak a 6.b osztályba járok és a Berki Ottília a legjobb barátnőm.
- Berki Ottília vagyok, 6.b osztályba járok és Gera Edina az osztálytársam a legjobb barátnőm.
- Németh Andreának hívnak, 6.b osztályba járok és a Kvizner Anikó a legjobb barátnőm.
- Kvizner Anikó vagyok 6.b osztályos tanuló, legjobb barátnőm a Németh Andi, a Németh Eri és még sokan mások.
- Németh Erikának hívnak, 6.b osztályos vagyok, legjobb barátnőm Varga Tímea.

- Varga Tímea vagyok, 6,b-és, Mező Imre utca 3, IV. emelet 19-es ajtó, és a Németh Erika a legjobb barátom.
- Csik Tibor vagyok, 6, b osztályba járok, legjobb barátom Kapitány Imre.
- Kapitány Imre vagyok, a 6.b osztályba járok Csik Tibor, Petrovics Zoltán, Kondor Norbert és Bogdányi Kálmán a legjobb barátom.

/Beszélgetés a pszichológussal/

A 6. b. osztályban csináltuk a felmérést, a következő dolgokra voltunk kíváncsiak, hogy alakulnak a társaskapcsolatok, ki kivel van barátságban, ki kit választana bizonyos helyzetben társul, partnerül.

A felmérés alapján elkészült a szociogram, a következőket mutatja. A fiúk és a lányok az osztályban két nagy csoportot alkotnak, ez ebben az életkorban nem különösebben szokatlan és ritka, talán inkább az a ritka, hogy a lányok a fiúkat kicsit sem fogadják el, és nem is méltányolják őket. A fiúk jobban elfogadják lányokat és méltányolják. A társaskép úgy alakult, hogy a lányok között a páros kapcsolatok dominálnak, a fiúk között inkább kialakult egy mag, ami köré csoportosulnak a srácok, kifelé és nyitott ez a mag, de kiderült, hogy egyetlen srác van, az egész osztályban, aki viszont semmi módon nem fér bele ebbe a magba. Mindenféle helyzetben elutasítottként szerepel. Olyan kérdés alapján derült ez ki igen élesen, hogy az osztály kirándulásra menne, de kiderült, hogy csak 30 férőhely van, és 2 gyereknek itthon kell maradni és ezt a két gyereket kellett kiválasztani a társaknak, hogy ki legyen. A legtöbb gyerek Istvánra szavazott. Az igazi gond ott jelentkezik, hogy ennél a kérdésnél ő is úgy látta, hogy neki kell otthon maradnia, meg is tagadta azt a választ, inkább csak a foga között mormogva mondta el, hogy ki maradjon itthon, hát ki maradjon itthon, majd én itthon maradok. Visszatérve egy későbbi választási helyzetre, amikor esetleg páros kapcsolata derülhetett volna ki, hogy ki az, akit éjszakai őrsgébe magaddal vinnél, itt sem választotta senki, és ő sem választott senkit.

R.: Lehet az, hogy gátolta ez a második kérdés, hogy provokálva érezte magát!

Psz: Könnyen lehetséges, hogy legátolta a következő kérdés, ezt meg kellett volna talán előtte jobban gondolnunk, de a gyerek szempontjából viszont izgalmas volt, hogy visszatérnek-e esetleg egy későbbi választási helyzetben, amint ahogy lányt is utasítottak el de ettől függetlenül éjszakai partnerpárnak választották .

R.: Na most, mit tehet egy tanár, vagy mit egy pszichológus egy olyan esetben, mint Pista? Tehát azon kívül, hogy ezt regisztrálja egy szociogramon, tehát mi az, aminek az ő életében alapvetően meg kell változnia ahhoz, hogy

Psz: Na most a tanár szempontjából izgalmas dolog a szociogram, mert én 12-13 éves gyerekekkel már meg is beszélném ezt. Megmutatnám nekik, tehát nem csak felmérék köztük, hanem megbeszélésem velük, hogy mi történt itt, ezért csináltuk, ez a kép gyerekek.

Akár fel is rajzolom a táblára, és akkor előttük is nyilvánvalóvá válik, amit úgy magukba éreznek, hogy ez a gyerek nincs köztünk, ez a gyerek kilóg közülünk. Így megfogalmazódhatna, hogy vajon miért /és akkor az is megfogalmazódhatna, hogy közösen mit tudunk tenni, tehát megint itt egyéni tevése nagyon nehéz, Istvánt egyénileg foglalkoztathatja a tanár is, egyénileg próbálgathatja a pszichológus is, arra alkalmassá tenni, hogy nyitottabbá válják, de egy gyerekcsoportban él, egy embercsoportban, ennek kell befogadnia ezt a gyereket.

Meg kell tanítani a gyerekeket egy időben arra, hogy szembenézzenek a dolgaikkal, ha mindig csak hallgatunk róla, és ő is névlegesen kívül van ezen a csoporton, akkor egy idő után úgy van, hogy ugyan köztünk van, de nem törődünk vele. Így viszont tudjuk, hogy köztünk van, de mi is tehetünk valamit azért, hogy jobban köztünk legyen. Többször vissza kell rá térni, gondolom én. Hogy fel tudják-e dolgozni, ehhez idő kell. Nyilván egy félév

múlva újra csinálni a szociogramot, átgondolni, hogy alakul. Vagy év végén újra csinálni tehát ezért izgalmas. Elsősorban az intim kapcsolatoknak lenne jelentősége, a fiúk közül valakivel elfogadtatni, a fiúk közül társat találni, miután a lányokra nem nagyon számíthatnak ez ügyben. És nyilván olyan gyerekekkel, aki minta lehet neki, tehát így alakulhatna ez a dolog. Ezt az osztályfőnök indirekt módon nagyon jól megszervezheti.

/Beszélgetés az osztályfőnökkel/:

Of.: Hát az ő magatartása, amit ő tanúsít. Tehát mindennel szembeszegül. Minden tanári utasítást visszautasít. Tanári utasítást - rosszul is fogalmazom - a legjobb szándékú figyelmeztetést is, a legkedvesebb közeledést is, mindent taszít. Egyszerűen, egyszerűen úgy viselkedik, mintha nem venné tudomásul azt, hogy rá - nem is veszi tudomásul tulajdonképpen - hogy rá ugyanazok a szabályok, ugyanazok az elvárások vonatkoznak, mint a másik 31 gyerekre.

Nem dolgozik az órán, firkál, rajzol. Ha kérdezem morog, érthetetlenül, vagy nagyon durván nyilatkozik meg. Nem megengedhető módon nyilatkozik meg. A gyerek tulajdonképpen nem sugallat hatására közösitették őt ki, hanem ők is elítélik ezt a viselkedést, ők sem értenek ezzel egyet. Nem azt mondják, hogy hu itt a vagány Varga István, itt a jópofa, a hős. Egyáltalán ők is úgy ítélnék róla, hogy ez a magatartási forma nem megengedhető, ezt el kell vetni. Próbáltuk mi az Istvánt olyan módon észhez téríteni, hogy így fogalmazzak, hogy őrsi kirándulásokon, rajmegmozdulásokon, azt mondtuk, hogy "István, amennyiben te nem tudod elfogadni, hogy így és így kell viselkedni, akkor nem jöhetsz el velünk, mert ez tűrhetetlen. Ez tarthatatlan. Tavaly volt egy osztálykirándulásunk, nem vittük el. Előtte csinált olyan jelenetet, olyan meg nem engedhető jelenetet, ami egyértelműen azt tette számomra is kötelező döntéssé, hogy nem vihetem el, a másik 40 gyerek mellett - két osztállyal voltunk kirándulni - mert az egész napunkat tönkretetheti. Nem kockáztathattam, mert az addigi tapasztalataim olyan negatívak voltak, olyan súlyosak, hogy nem mertem vállalni ezt a kockázatot, és a kolléganőm sem vállalta.

/Rajzolás/

R.: Jól sikerült ez a kép? Még rajzolnál rá valamit?

Gy.: Még rajzolnák.

R.: És mit rajzolnál, ha még lenne idő, hát most már nem lesz lassan idő rá.

Gy.: Például még bokrot, fát. Még azt is talán le tudnám, hogy ott háttérben ott vannak a Jani bácsiék, ott beszélgetnek, vagy pedig madarat meg fát, meg egy pár felhőt, hogy színesebb legyen.

R.: Szerinted ha még rajzolhatnál, akkor mit rajzolnál?

Gy.: Hát még hegyeket, rétet.

R.: Hegyet, rétet?

Gy.: Igen, bokrokat, fákat.

R.: Bokrokat is, jó. Kösz szépen.

R.: Pista... elmeséled, hogy mi van rajta? /Pista elmegy, miután letette a rajzot/

R.: Laci bácsi szerint..... Szerintem ez egész jó.

L.: Szerintem is, én néztem közben is....

R.: Szevasz. Fölmegy most az osztályba Pista?

Gy.: Nem tudom, majd meglátjuk.

/Beszélgetés az őrsvezetővel./

R.: El tudod sorolni az őrödnek a tagjait?

öv.: Igen. A Varga István, aki még egyszer sem volt az őrsi foglalkozáson, az az a Pista, aki rajzolt, Varga István az, a Tenkő Tímea, a György Ilona, a Borencs Balázs, a Bognár, a Simon Tamás, a Lazrók Éva, én, - még kettő ki - most nem jut hirtelen az eszembe.

R.: Most, hogyha azt mondanánk neked, hogy, hogy le lehetne csökkenteni az őröd

létszámát, akkor volna olyan gyerek, akinek azt mondanád menjen át máshova, tehát lenne egy negyedik őr?

Öv.: Nem. Nem, mert már olyan kapcsolatba kerültünk, hogy én tudom, hogy őneki mi az érzékeny pontja, és hogy mit tud ő jobban megcsinálni, mint a másik. Már az egy év alatt megismertem őket.

R.: És például Pistát milyennek ismered, azt mondtad, hogy nem nagyon volt még az őrsi foglalkozáson!

Öv.: Hát, van, amikor olyan szerény, hogy megértő tud lenni, rá lehet venni, hogy ezt a munkát megcsinálja, de van mikor kirobban, aztán akkor lehet neki mindent mondani, akkor csapkod, ütöget, mindent csinál.

R.: S ez mitől lehet?

Öv.: Nem tudom, fogalmam sincs. De Éva néni az osztályfőnökünk szokta mondani, hogy ...kérdezni tőle, hogy szed-e valamilyen nyugtatót. S azt mondta, hogy nem szedek, nem szedek nem is fogok /mormog/. Így olyan m...morog. Morogva beszél.

R.: És ő miben a legügyesebb? Van valami, amiben ő, ő, meg tudod bízni valamilyen munkával?

Öv.: Hát most döntöttünk, hogy az őrben, hogy most ő ettől az évbe, ebbe az évbe fog járni őrsi foglalkozásra, és hogy ő lesz a nyakkendő felelős.

R.: Ez mit jelent?

Öv.: Az, hogy minden őrsi órára el kell vinni a piros nyakkendőt, és most az a jelszónk az úttörő évben, hogy Tettekkel az úttörő nyakkendő becsületéért.

R.: Te, és az osztályotokban mi az a legnagyobb probléma, amit nektek meg kellene oldani? Tehát gondolok arra, hogy nagyon szép dolog, hogy gesztenyét gyűjtötök, de azért csak az a legfontosabb, hogy az osztályotokban mi van, mert nap mint nap együtt vagytok.

Öv.: Az, hogy összetartozunk, hogy egy osztály legyünk, ne váljunk két részre, vagy mit tudom én, négy részre, barátnők a barátokkal. Hogy együtt tartozunk, hogy mindenki tegyen mindenkiért valamit.

R.: És ezt, hogy lehet elérni, ezt te hogy tudod mint őrsvezető?

Öv.: Hát úgy, hogy például nem utálom ki, nem utálja ki senki a Varga Istvánt. Hogy bizalommal van hozzá, hogy megértően elbeszélget vele, és nem úgy, hogy jaj te most rendetlen vagy, hülye vagy, te most menj innen, nem vagy a barátunk, hogy tartozzon össze mindenki.

R.: Volt már olyan, hogy, hogy összevesztetek a Pistán? Pista miatt valamiben, valami feszültség volt az osztályban?

Öv.: Hát, kisebb dolgok.

R.: Úgy végül is vele van a legtöbb problémád az őrben? Tehát mondjuk fegyelmi kérdésekben?

Öv.: Hát sok problémám nincsen, mert még nem volt ott az őrsi foglalkozáson, úgyhogy....

R.: Tavaly se járt?

Öv.: Tavaly se. Nem, nem emlékszek rá, hogy volt, lett volna.

R.: És most mit remélsz attól, hogy őt választottátok nyakkendőfelelősnek?

Öv.: Azt, hogy hogy ő most kap egy tisztséget, és hogy ő ezt el fogja vállalni, hogy ez neki büszkeség lesz, hogy ezt most én el akarom, meg akarom csinálni én ezt megcsinálom. Ilyen vágy jön létre, szerintem. Így, így bízom benne, s remélem, hogy így is lesz.

/Beszélgetés a várban/

R.: Te kérted, hogy abba kerüljél?

P.: Nem, sorsot húztak, úgy kerültek, hogy mind a három őrsvezető összeírta, aztán hogy ki kiébe lesz.

R.: Mindenki úgy, hogy bedobálták az összes nevet a kalapba!

P.: Nem, nem kalapba, valamibe.....kihúzták, mindegyik egyszer húzott, aztán akinek a nevét kihúzták, annak az örsébe kerültek.

R.: És melyik a legjobb örs?

P.: Nem tudom.

R.: És te tudod kikkel vagy egy örsben, azt megjegyezted kik azok a fiúk, lányok?

P.: Nem, nem jegyeztem.

R.: És melyikbe szeretnél tartozni, ki lenne az a tíz ember, akivel egy örsben lennél?

P.: Hát ez nem lenne senki, nekem nincs jobb.

/Beszélgetés az örsvezetőkkel/:

R.: Te hogy lettél örsvezető?

Öv.: Hát úgy, hogy voltam örsvezetőképző táborban, és megválasztottak.

R.: És ez hogy, hogy emlékszel, hogy ez hogy történt a választás?

Öv.: Melyik, amikor ... megválasztottak örsvezetőnek? Az osztályfőnök mondta, hogy mindenki szavazzon, egy ilyen szavazócédulára otthon fel kellett írni, teljes titoktartásban. Senki nem tudhatott róla csak mi, hogy kit javasolunk rajtitkárnak és a három örsvezetőnek, és akkor azt beszédte az osztályfőnök, ő azt mondta nekünk, hogy otthon megnézte, és akkor aki a legtöbb szavazatot kapta, az lett az örsvezető, és aki a legtöbbet, az a rajtitkár.

R.: Te, és örültél neki, amikor te lettél, vagy hogy fogadtad ezt?

Öv.: Örültem. Az örsi tagokat is szintén ezzel a módszerrel választottuk meg, hogy mindenki leírta a nevét egy papírra és akkor ki kellett húzni egy - azt hiszem - nylonzacskóból.

R.: Te és hogyha te választottad volna, hogy kik legyenek az örsödbe, kiket választottál volna?

Öv.: Hát nem ugyanezeket az biztos, mert elég jó örsöm van a többiekéhez képest.

R.: De el tudsz még egy jobbat is képzelni?

Öv.: El, mert ezek az örsi tagok a végsőkéig nagyon lusták, ezeket noszogathatom, akkor sem tesznek semmit. Legfeljebb annyit mondanak, hogy jó, és holnapra megcsinálják és nincs belőle semmi.

R.: És nem lett volna az mégis jó, ha ti választjátok ki, hogy aki akivel szeretne lenni. Tehát van egy örsvezető, és akkor hozzá csatlakozik az, aki szívesen lenne az ő örsében.

Öv.: Nem, mert ebből csak veszekedés lett volna. Így jó.

R.: De hogy lett volna belőle veszekedés, lett volna olyan, akihez nem ment volna senki? Vagy mi lett volna?

Öv.: Hát mondjuk,... a másik két örsvezetőhöz is ment volna a barátnője, vagy a barátja, és akkor a végén maradnak olyan gyerekek, amelyeknek az egyik örsvezető sem barátja, barátnője és akkor ők nem tudtak volna dönteni, hogy hová menjenek: és ebből lett volna a veszekedés, hogy én ide megyek, én nem akarok ide menni, meg hasonlók.

R.: És jobb hogy így eldöntöttétek magatokban, és a szerencsére bíztátok ezt?

Öv.: Jobb, a szerencsére bíztuk.

R.: Te, kik maradtak volna ki, hogyha ti választjátok.

A három örsvezető kiválaszt magának olyan embereket, akikkel szívesen dolgozik. Hányán maradtak volna?

Öv.: Ketten, hárman. Többen nem, de.....

R.: És kik azok?

Öv.: Varga István, meg a szeleburdi fiúk általában.

R.: És őket, mondjuk te miért nem választottad volna? Hogy ha így választással ment volna az örs kialakítása.

Öv.: Hát, mivel tavaly választottuk meg ezeket az örsi tagokat, és ő a Varga István például

tavaly egy elviselhetetlen gyerek volt, aki., jaj... senki nem szeretett, az osztályfőnök sem, az összes tanár kimondottan, szóval utálták, és bár mi aztán befogadtuk a közösségünkbe, és rá is beszéltük, hogy viselkedjen rendesen, meg hogyha tanulni nem is akar akkor is, ne mondjon rondákat a tanároknak, meg ilyen, mert volt rá példa, és ez talán, emiatt ki is maradt volna az őrsből, mert nem tett semmit. Most is az Edina őrsebe van és ő is, nem jár el őrsi órákra, nem tesz semmit a közösségért, éppen most osztályfőnöki órán választottuk ki, hogy milyen tisztséget adjunk neki, amihez nem kell segítség és el tudja végezni. Közös döntés alapján nyakkendő felelős lett.

R.: Te és miért nem szerették őt a tanárok, de úgy érzem, hogy az osztálytársai sem.

Óv.: Hát a minősíthetetlen magatartása miatt elsősorban.

R.: Miket csinált?

Óv.: Hát az igazgatónőre mindent elmondott, meg visszadumált neki, meg szóval... hát talán még a, bár most már megjavult, ebben az évben már sokkal rendesebb mint az Illyés vagy bármelyik fiú. Most már tényleg megjavult csak éppen tanulni nem akar.

R.: És most hogy jó, az mit jelent? Hát hogy csendben van.

Óv.: Csendben van, nem beszél vissza a tanároknak, bár most is éppen torna óra végén a tornatanárunknak visszabeszélt, de jól, meg is kapta a magáét, jól elverték.

R.: Tegnap a Jutka néni, amikor csinálta azt a, tegnapelőtt azt a felmérést, és volt egy olyan kérdés, hogy 30 hely van és 32 az osztály létszáma. Mit gondolsz, a gyerekek kit írtak be arra a két helyre, kit nem vinnének el az osztályból.

Óv.: Hát, minden bizonnyal a Varga Istvánt írták be. Meg még egy legrosszabbat. De azt nem tudom. Én mindenesetre is azt írtam be, hogy a két legrosszabb tanulót, akinek a pótvizsgára kéne készülnie, de aztán otthon gondolkoztam rajta, és arra a megállapításra jutottam, hogy mindenképpen kéne helyet szorítani nekik, mert ez mégis csak egy osztályközösség és akkor inkább nem tudom én szorítanék nekik valahogy helyet, vagy egy sátorban többen, négyen aludnánk, mondjuk, mert három személyes egy sátor. Mondjuk négyen aludnánk csak azt a két gyereket el tudjuk hozni .

/Beszélgetés az osztályfőnökkel/:

Of.: Allítólag az óvodában is volt már vele ilyen probléma. Tehát már óvodában voltak konfliktusai. Már ott kiütközött az, hogy nagyon nehezen kezelhető, nehezen illeszthető a közösségbe. Szóval, valóban egy hátrányos helyzetű gyerek, jól lehet, hogy tőle objektív okok miatt. Nem, nem tudom, egy roppant érdekes gyerek. Hozzá kell tennem, hogy én minden órán figyelem ezt a gyereket, annak ellenére, hogy minimálisat figyelmeztetem. Tehát nem mondom a nevét. Ha mondom, akkor igyekszem megdicsérni, amit más gyereknél természetesnek könyvelek el, vagy nem is különösebb módon kerül értékelésre, nála, önála ez maximális elbírálás alá esik pozitív értelemben. Tehát ezzel próbálom őt valamilyen úton-módon megfogni. Nekem az a meglátásom, hogy ő egy kisebb közösségben, nem egy ilyen nagy osztálycsoportban, hanem egy sokkal kisebb létszámú közösségben találná meg a helyét. És ehhez egy szervezett közösség kellene. Osztályközösség kellene. Mire gondolok itt. Tehát valami ilyen intézetre, ahol az ilyen sérült gyerekekkel foglalkoznának pszichológusok, orvosok, pedagógusok, együttesen, és tényleg differenciáltan lehetne foglalkozni, mert ő itt egy a sok közül. A 32 gyerek mellett, vagy a 31 gyerek mellett, nagyon kicsi időre szűkül az a lehetőség, amit én vele tudok konkrétan foglalkozni, a nevelésével foglalkozni. Neki ugyanúgy szól az oktatóanyag, tehát a tanítási anyag a tananyag, mint mindenki másnak, de a nevelés területén azt a bizonyos pluszt adni, differenciált pluszt adni, amire őneki nagyon nagy igénye van, ezt szinte lehetetlen.

/Fényképezés a városban:/

R.: Jó hogy figyelmeztetted, na várjál, majd mind a ketten legyünk benne, úgy, úgy, ott, ott, az lesz az. Na így és nézz bele.
P.: Jó így?
R.: Jó! Húzd föl, húzd föl, föl tudod? föl tudod. Föl tudod te húzni.
P.: Ezt így?
R.: Nem, nem így nyomjad a hüvelykujjaddal, így és még, még, még.
L.: Told meg ütközésig még, még egy picit. Úgy! Kész.
R.: Még egyet csinálj, mert hátha nem lesz jó.
P.: Így jó?
R.: Aha, azaz, most nagyon jól csinálod. Azt kellene még nézni, most figyelj, most figyelj.
P.: Azt a szélit most homályos, hogy élesebb képet...
most meg van egy kör a közepén.
R.: Azt a hétszent.... na most azt nézd meg, hogy mi történik.
P.: Kisebb lett a

/Beszélgetés az osztályfőnökkel:/

Of.: Mindenki menekült attól, hogy ki üljön például szeptemberben az István mellé. Mindenki leült valahova, István egyedül maradt. Ő szeretett volna ülni a Farkas Zsolti mellett. Zsolti viszont határozottan tiltakozott, hogy ő nem. Megpróbálta a Sípos Ferit, hogy akkor jó lesz a Sípos, Sípos is, bár ő nem olyan határozottan mondott ellent, de azt mondta, hogy hát én sem nagyon szívesen ülök az István mellé. Végül is úgy alakult, hogy egy kislány, a Varga Tímea, aki jelenleg is mellette ül, azt mondta, ő megpróbálja. Ugyanis megverte a lányokat. A fiúkat állandóan zavarta, az ő pillanatnyi gondolataival. Tehát kiestek az óra menetéből, lendületéből. És emiatt ki itta a levét, nem az István, hanem akit megzavart. Tehát károsodott a gyerek. Mert vagy magatartásból marasztalták el, vagy a szorgalmi jegyeiben mutatkozott meg az, hogy az István mellett ül. Mindenképpen visszavetette azt a gyereket az István padszomszédsága, aki mellé éppen odakényszerítettem. Ahogy ő viselkedik, azzal eltaszítja magától a gyerekeket. Mert még, aki kedvesen közeledik hozzá, annak is vagy bokarúgással válaszol, vagy valamilyen nagyon durva megjegyzéssel felel. Egyszerűen ő nem akarja elfogadni a gyerekközösséget, nekem az a meglátásom. És nem őt nem fogadnák el a gyerekek. Ha tudna változtatni mindazon, ami elfogadhatatlan, esetenként minősíthetetlen.

/Beszélgetés a dombon:/

R.: És ha valami nagyon jó ötleted van, azt, azt egy igazi barátnak, kinek szoktad elmondani?
Kellene valami jót játszani.
P.: Azokat a játszótársakkal szoktam csinálni,
R.: És ha titkod, titkod van, azt senkinek nem mondd el?
P.: Nem.
R.: Csak egyedül?
P.: Elég, ha én tudom. Esetleg anyunak elmondom.
R.: Testvérednek el szoktál mondani titkokat?
P.: El, igen, néha...
R.: És iskolában osztálytársaknak?
P.: Azoknak nem.
R.: Nem lehet elmondani nekik?

- P.: De el lehet, nem mondják meg. Csak nem szoktam, mert nem szoktam titkózni.
R.: És a padtársadnak, most Tímea a padtársad?
P.: Igen.
R.: És ő milyen kislány?
P.: Hát, jó. Tanul.
R.: Jól tanul? Jobban tanul, mint mondjuk az Ottília, vagy a Melinda, akik korábban a padtársaid voltak?
P.: . Nem tudom, hogy annyira tanul-e, de annyit tudok, hogy, hogy tanul. Jól tanul, kb. 4-es körül van.
R.: Te és te az osztályból valakiről tudod azt mondani, hogy ő a barátom?
P.: Nem szoktam mondani rá.
R.: De van ilyen gyerek, akire azt mondod, hogy a barátod?
P.: Nem, nincs.
R.: Nincs barátod?
P.: Nincs.

/Beszélgetés az osztályfőnökkel: /

Of: Nem tudunk vele mit csinálni, itt kell, hogy legyen. Tehát valamilyen úton-módon nekünk kell megteremteni, megtalálni azt a körülményt, azt a lehetőséget, amivel feloldjuk benne ezt a hallatlan feszültséget. És bizonytalan ez a gyerek, szóval egyszerűen nem érzi, hogy valahova tartozik. Úgy istenigazából nem érzi, hogy igenis én 6. b osztályos tanuló vagyok, és ha én odamegyek a Gera Edinához segítséget kérni, akkor biztosan segít rajtam. Ő ezt nem érzi.

R.: S az osztály valóban, hogy ha úgy, úgy teljesen objektíven nézi - saját osztálya, nehéz - de az osztály ebben mondjuk tényleg segít, vagy tudják ők tolerálni ezt a devianciát, vagyis képesek türelmesen fogadni az ő különégeit?

Of: Igen, maximálisan segít az osztály, ez annál is inkább érdekes, mert több nehezen kezelhető gyerekem van, csak nem ilyen súlyos, mint az István. Nem jön ennyire felszínre, talán ennyire nem jön durván a felszínre, könnyebben lerendezhető. De nem egyedül van a nehezen kezelhetőek sorában. És azok a gyerekek is, akik nehezen kezelhetőek, ők is úgy vannak az Istvánnal, talán még inkább, mint akikkel szinte semmi bajom nincs, - mondjam úgy, - hogy türelmetlenek, ők türelmetlenek vele, tehát a hasonlók, hasonszőrűek tehát hozzá hasonló alkatúak, idegrendszerűek, viselkedésűek. Ők még türelmetlenebbek vele. Minden olyanban benne vannak, aminek a végkifejlete átruházható az Istvánra. Tehát, hogy mert a Varga István is ott volt. Mert az István csinálta. Na most az olyan gyerekeim, és itt fiúkra is vonatkozik, mint a kis Darnai Zsolt, vagy például a Kapitány Imre, Sipos vagy Simon Tamás és még jó néhány, akikkel afféle gyerekes gondjaink vannak, mint minden gyerekkel, de nincs komoly problémám, ők viszont nagyon türelmesek. Ők segítő szándékúak. Ők a szünetben is hajlandók hozzá közeledni, figyelmeztetni, ne mássz fel a korlátra, gyere le, leesel. Az nem biztos, hogy a reakció olyan, amit várhatna joggal, a nagyon jó szándékkal figyelmeztető gyerek. A lányok között is nagyon sok van, aki próbálja őt egy kicsit irányítani, helyes irányba befolyásolni.

Úgy tűnt tavaly, hogy a Melindára hallgat. Igyekeztünk ezt kihasználni. Melindával meg is beszéltem. Sőt ő maga is jött azzal, hogy ő próbál segíteni - nagyon közel laknak, két épülettel odébb a Melinda - úgy indult, hogy talán éppen itt fogjuk meg az Istvánt a Melindán keresztül. Nem ment, nem bírta a Melinda. Egyszerűen nem bírta egy idő után azt, hogy örökösen falba ütközik. Bármit próbált az Istvánnal, szépet és jót, nem, nem csinálom, kész, már oda is vágta a könyvet vagy a füzetet. Vagy éppen őrsi órán olyan ramazurit rendezett, hogy felborult az egész 45 perc rendje, menete. Segítenek a gyerekek, szóval ők próbálnak segíteni, ami belőlük telik, ami tőlük telik. A gyerek is úgy van, és még inkább úgy van mint

a felnőtt, előbb veszi a türelmét, és előbb mondja azt, hogy nahát nem érdemes, miért, tudom én kellemesebben is tölteni az időmet. Nem annyira céltudatos ez a segítő szándék, nyilván a gyerekekben. Ők sajnáltak is engem tavaly. Több esetben láttam, hogy együtt érzett velem az osztály. Nem velem csinálta a nagy cirkuszokat, ezt hozzá kell tennem. Mondjam így, engem megkímélt a jelenetektől, ez is érdekes helyzet. Viszont nálam csapódott le és nekem kellett lerendezni, mint osztályfőnöknek ez is egy nagyon furcsa helyzet.

R: És kikkel volt neki konfliktusa, a szigorúbb vagy a megengedőbb tanárokkal?

Of: Hát nyilván olyan tanárokkal, aki nem tűrte el azt a magatartást, amit éppen produkált. Tehát nyilván, aki követelte, mégpedig azt követelte, amit természetes dolog, hogy követelünk. Követelünk? Hát van egy házirendünk, amelyet minden tanuló ismer és annak minden egyes pontját be kell, hogy tartson, aszerint kell hogy éljen.

/Rajfoglalkozás:/

Ének. Ugye fiúk, ugye lányok gyöngy ez az élet
Erdők mezők sejhaj, hegyek völgyek integetnek felétek.
Rőzselángos lobogó, úttörőnek nincsen drágább tenálad
Fennen lobog, büszkén leng tündökölve járd be velünk hazánkat,
Ugye fiúk.....

Öv.: Alapító levél! Tettekkel a vörösnyakkendő becsületéért. Ez a legfontosabb feladatunk, vállalásunk, s ezen belül még akciók.

- Úttörők a lakóhelyért, barátunk a könyv, barátunk a múzeum, barátunk a film, barátunk a rádió, barátunk a televízió, barátunk a muzsika, barátunk a szép szó, barátunk az újság. Teremtsünk értéket akció, vár a természet.

Of.: Figyelj csak egy kicsit ide! Miért jöttünk most össze szerinted? Olyan szépen elegánsan felöltöztél, mi annak a célja, hogy most együtt vagyunk, beszélgetünk. Mi minden kerül itt sorra? Tessék? Mit beszélünk meg, hát hallottad, itt nyíltan hangzott el minden. Miről beszéltünk István?

P.: Gesztenyeszedésről.

Of.: Gesztenyeszedésről. Aztán jó. Hát még? Igen, tehát a problémákról, az őrsi problémákról. Eldöntötted te már közben, hogy kikkel csoportosulnál szívesen?

P.: Barátokkal.

Of.: Barátokkal. Jól van. Játsszótársakkal, és kikkel, kik azok? Erika, kit kérdeztem?

De sokadszor kérdezed Erikám tavaly óta. Csüccs. Kikkel István? És hangosabban, mert nem hallja itt a raj... Hangosan. Inkább egymagad? Az előbb azt mondtad, hogy a barátokkal? Ki gyűjtene szívesen az Istvánnal? Na tessék. Ki gyűjtene szívesen, bátran! Nem fontos itt lánynak vagy fiúnak lenni ahhoz, hogy jelentkezzen. Tulajdonképpen nézz körül István. Hadd látom!

Nem kell kényszeredetten, nem egy erőszakolt dolog ez, Jancsi. Ha te úgy gondolod, hogy nem, jogod van nem feltenni a kezedet, fiam.

Ének órán:

Ének: mi, lá, mi dó, ré, lá, lá.

Of.: Úgy van, igaz Andikám. Nem olyan ólomsúllyal, mert akkor lemaradsz, csupán a lüktetésed nem igaz. A gyakorlatokat félre is tesszük és máris az új anyagokat vesszük elő. Figyeled a szöveget, és elmondod a dallal kapcsolatos észrevételeidet. Miről is szól tulajdonképpen ez a dal? Miről fogunk énekelni? Tessék Melinda.

Gy.: Zsendül az ének

Zsendül az élet a gyárban a földön a sok friss munkáskéz nyomán.

Ifjúi kézben és ifjú szívekben a boldog népek sorsa vár.

Csak lángolj te is sok ifjú élet, rád épít már szép szabad hazánk

Zengjen az ének a gyárban a földön a sok friss munkáskéz nyomán.

Of.: Edina!

Gy.: Építjük hazánkat.

Of.: Jó, ki mondana mást? Erika!

Gy.: Buzdítja a magyar ifjúságot a munkára.

Of.: Mi is építjük most hazánkat, ezzel a 45 perccel, amit együtt töltünk. Igaz, mert bölcsőbbek lesztek, okosabbak lesztek, felkészültök mindarra a tennivalóra, ami vár benneteket. Itt fejbem. És még mindig nem érzem, hogy érted ebben a versben a tulajdonképpeni lényegét. Nézd meg a ... Mónika, tessék.

Gy.: Szerintem az, hogy mi is tanulunk és mikor már tanultunk mi is építsünk, mert a sok nép az ránk gondol, hogy majd mi is építeni fogjuk.

Of.: Az első sort és az utolsót hasonlítsuk össze. Olvassuk el ezt közösen, jó, ameddig mutatom.

"Zsendül az élet a gyárban, a földön a sok friss munkáskéz nyomán.

Köszönöm.

Zengjen az ének a gyárban, a földön a sok friss munkáskéz nyomán.

Of.: Zsendüljön, három, négy

/ének/

Of.: A felszabadulás után vagyunk, Kié lesz a gyár?

Kié lesz a hatalom? ... A munkásoké, így igaz.

És éppen azért, mert a hatalom a kezükbe került, a jogos hatalom kezükbe került, zsendül az élet, újjáéledt a gyár, a föld, minden. Mert a munkás magának dolgozik, és boldogan teszi. A közösségért teszi. És az utolsó strófában, ahol olyan tömeg dolgozik, mint a munkásosztály, aki önmagáért, a közösségért dolgozik, ott vidám az élet, és zeng az ének. Mindenütt a gyárban, a földön, /ének/

Of.: És hogy zsendüljön ez az ének, gyerekek, meg az élet, minden együtt, zengjen, zsendüljön. Szeretném, ha felállnátok. Jó? Álljatok föl! Majd Zolitól megkérdezem az osztályfőnöki órán, hogy mitől vagy ennyire fáradt. Láttok egymástól annyira, már elég sokszor elhangzott, talán tudjátok már a memóriát használva a dalt bemutatni. Három és

/Osztályfőnöki órán: /

Of.: Az eredményes munka alapja micsoda? Andi!

Andi.... ésmondjad Melinda.... a fegyelem és a figyelem. Ez így igaz.

Fegyelem nélkül nem lehet eredményt elérni.

Ugye Zolikám, ugye. Nem bizony. Csak olyat lehet, ami nem tetszik sem szülőnek, sem tanárnak, később még a gyerekek magának sem.

Tegnap csak röviden tudtam nektek érinteni azt a választásomat, amelyet nélkülük kellett meghoznom az idő sürgetése miatt. Két fiút kellett a 6. osztályokból jelölni a zánkai úttörőtáborozásra, őrsvezetőképzésre és rajtítkárképzésre. Tehát ebben az évben a lányok nem kerültek szóba, csak fiúk mennek. Véleményem szerint, az én jelölésem, ami még vita tárgyát képezheti, reális-e, az elvárásoknak megfelelnek-e majd, Kiss Tibi, Darnai Zsolti. Vajon ez a két úttörő a mi rajunkból, valóban kiérdemelte-e azt a bizalmat, hogy én rájuk gondoltam.

Gy.: Szorgalmasak voltak, és a Zsolti az őrsvezetői kötelességét is ellátta rendesen.

Gy.: Minden rájuk bízott feladatot a végsőkig pontosan ellátták. A követelményeknek megfeleltek mindenben. Szerintem megérdemlik ezt a táborozást.

Gy.: Szerintem is megérdemlik ezt a kitüntetést, hogy elmehetnek Zánkára, hiszen ez egy, nagy nagy megtiszteltetés, hogy oda eljuthatnak, ilyen szorgalmasabb tanulók.

Of.: Miért érdemlik meg?

Gy.: Mert szorgalmasan tanulnak, elvégzik a munkájukat, amit rájuk osztanak.

Of.: Jó, így is lehet megfogalmazni. Tulajdonképpen, nézzünk egy pillanattal tovább, de még ők csak maradjanak állva. Miért szükséges, hogy itt ezen az osztályon belül, ahol vagyunk 32-en, valóban azt mondhassuk magunkról, hogy ez egy közösség. Miért van szükség egyáltalán közösségre, gyerekek? Na itt már valaki, mondja is miért. Mondjátok kórusban.

Gy.: Egy mindenkiért, mindenki egyért.

Of.: Igen, és ugye ezt úgy szoktuk mondani, mindenki egyért, egy mindenkiért. Vagy akár megfordítva. De tulajdonképpen miért érdeke mindannyiunknak, hogy ne bukjon meg sem a Zoli, sem a Varga István, sem a Pince sem a tizedik, sem a tizenkettedik. Most csak úgy neveket mondtam.

Gy.: Ne bomoljon föl az osztályközösség.

Of.: Tehát, mi nem történjen meg? Hogy akik együtt indultunk ötödikben, azok a gyerekek....

Gy.: Ne váljanak szét, és mindig együtt maradjanak.

Of.: Mert mi kell egy közösség kialakulásához? tulajdonképpen.

Gy.: Az összetartás.

Of.: És ahhoz mi kell, hogy összetartás alakuljon ki?

Gy.: Hogy együtt legyen az egész közösség.

Of.: Folyamatosan, hosszabb ideig dolgozzon együtt, éljen együtt. Eredményekkel, gondokkal, problémákkal együtt. Hisz a közösség öröme, az az egyén öröme. S az egyén öröme a közösség öröme.

/Beszélgetés a dombon./

R.: Ez tényleg úgy ugrál, mint a szöcske.

P.: Ezzel szórakozni, Lajoska hopp!

R.: Lajoska hopp! Gyere Lajoska, Lajoska hopp! Lajoska hopp! Lajos gyere, gyere Lajos, gyere Lajos.. Na ugorj oda Pistához! Lajos. Át tud menni? Át akarsz menni Lajoska?

P.: Várjon!.... Rakjuk ide.

R.: Rakjuk ide, na Lajoska nagyot ugrunk, Lajoska.

P.: Majdnem beleugrott.

R.: Na tegyük ide. A te kezébe? Lajoska hopp! Miért hívjátok Lajosnak?

P.: Hát csak úgy.

/Beszélgetés Istvánék lakásában:/

Apa: Te most, mit most mutogatsz itten lehet látni.

L.: Így működik a TV kamera.

P.: Ezt csak azért csinálják, hogy ez az fel is tud venni.

Apa: Na menj oda, nézzél bele, ha én mutogatok azt látod. Na!

P.: Azt lehet látni.

Apa: Na, ha mozgok azt te látod, Bumm. Ugye? Na, ugye

P.: Aha, csak te nem látod, hogy én mit mutatok.

Apa: Nem! Egy kortyot

R.: Nahát, most már csak azért, hogy ne. Kóstoljuk meg.

Na, nem lesz abból baj, hát.

Apa: Nem szoktuk így. Jobban sörös vagyok, aztán

R.: Sörrel inkább. Hát.....

Apa: Azt csak lenn lehet.

R.: Milyen sör van, jó sör?
Apa: Sima sör, de jó hideg is, komolyan jó hideg is meg olcsó is.
R.: Inkább sör-párti?
Apa: Ja. Bor nem.
R.: Egészségére.
Apa: Szőlőt ültetni, most vettem egy telket.
R.: Itt valahol?
Apa: Itt van sok. Na ez milyen?
R.: Nem rossz.
Apa: Ez jobb, mint az előbbi, mi? Ez nem az.
R.: Ez jó, nagyon finom.
Apa: Nem ezt azért mondtam,. nem szeretem összekeverni az egészet.
R.: Sörrel?
Apa: Nem, ami elől jön meg utol jön.
Apa: Nem vót rossz?
R.: Nem, nagyon....
Apa: Jó voltál,
R.: Segített sokat!
Apa: Jó voltál? Tényleg?
P.: Tényleg.
Apa: Na akkor büszke leszek rád. Csak így tovább ám. Szóltan amúgy egy kicsit.
Apa: De csak... mondtam mindent megkapsz, ha jó leszel.
P.: Én jó vagyok.
Apa: Oké, azért.
P.: Kérek egy autós-kártyát.
Apa: Mi?
P.: Egy autós-kártyát, köllene.
Apa: Hát szedd össze ott van az izébe, a cuccok között.
P.: Az másmilyen.
Apa: Újat vegyek.... Mennyibe kerül.
P.: Egy nyolcvanasba, vagy nem tudom mennyibe, ötven forintba, vagy negyven forintba.
Apa: Holnap mész suliba, megnézed, ha hazajössz - nem dolgozok holnap se - megyünk nyíretkezni. Oké! És akkor megveszem. De csak akkor. Megmondod mennyi és megyünk nyíretkezni. Oké.
P.: Á, nem.
- 27 -
Apa: Mondom, oké?
P.: Nem.
Anya: Az iskolába is ugye, úgy kezdték mindjárt letették ide a kisegítő csoportba, és akkor lassan, lassú. Lassan tanul. Lassan irt, akkor megverték. Kék, zöldre verték a kezét neki, le kellett mennem reklamálni, hogy ezt ne csinálják. És akkor halmozódott.
R-: És akkor volt úgy, hogy meg is bukott?
Anya: Pótvizsgázott most az idén, egyszer föl volt mentve, mert akkor már nem hagytam. Mert az iskolába ugye sokan vannak egy osztályba, az az igazság, nem tudnak vele úgy foglalkozni annyi gyerekkel annyit mit kellene. És akkor mindig lemaradt, akkor kizavarták az osztályból, menj ki, akkor persze hogy mondta, hogy persze mindig én. És akkor, a többi gyerek meg csúfolta, mert terád azt mondta a tanító néni, hogy te hülye vagy, meg mit tudom én.
R.: És akkor verekedett?.....
Anya: És akkor elkezdett verekedni. Igen.
R.: És mit gondolnak, hogy mi legyen belőle?

Anya: Hogy az István mi legyen? Hát én egyelőre azt akarom, hogy a nyolcat kijárja.....

És akkor, hogy adjuk intézetbe, idejárt a nyakamra a gyámügy, meg minden. Hát most mondja meg, hogy miért adjam én intézetbe, mikor megkeressük azt a pénzt, hogy én a legszükségesebb dolgokat meg tudjam adni neki. Megvan a lakásunk, itt vannak a testvérei, a férjem soha meg nem üti, akkor mért adjam én intézetbe, ott jobb?

Oda be, beadtuk egy hétig ott a Rózsadombon, mert azt mondtam, hogy gyógykezelésre, mert..... hát hazajött fog nélkül. Fog nélkül. Hát a foga, persze kínozták, hát kínozták, meg hát volt olyan, hogy mentem és ész nélkül volt a gyerek, mert altatták, a másik meg rajta volt, püfölte. Persze hogy én meg nem néztem, hogy ott a főorvos, vagy nincs ott. Aztán mondtam a magamét. És el is hoztam.

Apa: Én láttam volna meg! Én meg is vertem volna.

R.: És most is volt pszichológusnál?

Anya: Voltam, igen, vele. Mikor voltunk utoljára, várjál csak? Májusban.

R.: És akkor ott mit mondtak?

Anya: Hát ott azt mondták ugye, játékkerápia kellene neki, hogy tanuljon meg játszani.

R.: És akkor elvitte?

Anya: Nem, nem vittem el, nézze én azért nem viszem el, hogy egy 13 éves gyerek építsen egy homokvárat, és akkor rakjon bele katonát. Ennekem arra nincs időm, hogy én ott 3 óra hosszat ücsörögjek a folyosón.

Mert ne játszani tanítsák meg, mert játszani tud.

Egy olyan iskolában kértem, hogy helyezték el, ahol lassabban tanul. Például a kisegítő iskolában a Rákóczi telepre, és egyszerűen oda nem való, mert 99 %-ot teljesít. Mikor elvittem és fölmérték, hogy mit tud.

/Beszélgetés a dombon:/

R.: És amikor te elmentél egy hétre az intézetbe vagy nem tudom, az, hogy volt? Te el akartál menni? És te erre emlékszel, hogy ez hogy volt? Ki mondta, hogy el kell menned az intézetbe?

P.: Senki. De mondta anyu, hogy kaptunk egy levelet, úgy emlékszem.

R.: És ott az intézetben mi volt? Azt el tudod mesélni?

P.: Semmi érdekes.

R.: Gyerekek, barátok voltak veled?

P.: Csak azért voltak barátok, mert este össze szoktunk gyűlni és ottan az ágyakban, mert több szoba volt aztán Móricka vicceket meséltünk éjfélig.

R.: S a nevelők milyenek voltak?

P.: Hát, jók.

R.: Szigorúak, nem voltak szigorúak?

P.: Voltak szigorúak.

R.: És aztán miért jöttél vissza az intézetből?

P.: Nem tudom visszahozott anyu, nem.....

/Beszélgetés Istvánék lakásában./

Anya: Azon kezdődött az egész, hogy a korrekciós osztályból került fel a normál szintűbe. És csúfolták, hogy gyagyás vagy, meg gyógyós vagy, meg mit tudom én. Szóval és ez kíséri végig, hogy ő gyógyós. Hogy gyógyós, szóval. És még most is. Volt olyan eset, hogy bementem az iskolába, hogy nem számított rá senki és hallottam, hogy kiabálják, hogy gyógyós. És nincs tanár, aki leállítsa az osztályt, hogy édes fiam, ez nem gyógyós, se nem szellemi fogyatékos, és meg ne halljam, hogy még egyszer ezt mondod. És megmagyaráznám, hogy értsd meg, ezért, meg ezért nem az.

R.: A gyerekek végül is nem ennek alapján Ítélnek, hanem a Pista viselkedése alapján.

Anya: Természetes, hogy a viselkedés

R.: Szóval mondjuk a tanár befolyásolja, de hogyha Pista elhúzódik tőlük, vagy esetleg.....

Anya: De ha lenne egy olyan tanár, aki megbeszelné osztályfőnöki órán, hogy, hogy azért hagyjátok, az Istvánnak is vannak jó ötletei. Az István nemcsak verekedős, hanem vannak ötletei is, és hagyjátok ha mond valamit, hagyjátok végig mondani. Akkor azért az István más lenne.

R.: Akkor, hogyha lefordítom akkor ez azt jelenti, hogy ha türelmesebbek Pistával....

Anya.: ... lennének az osztálytársai hozzá, akkor az István nem lenne agresszív.

R.: Nem tudom, hogy itthon ő ki szokott kapni, vagy hogy csinálják ezt, hogy büntetik meg.

Anya: Hát nagyon ritkán kap ki.

Apa: Én nem bántom.

Anya: A férjem az egyáltalán meg se veri. Ami verést meg én adok neki, az meg tudja milyen, amikor egy anya valakinek lekever. Én is kaptam mindennap húszat, mégse fájt. Úgyhogy az István, nem is tudom megmondani mikor kapott ki. Na, ja mikor a Melindát... mit már egy hónapja, kettő.... Akkor nagyon kikapott. Meg előtte már isten tudja mikor. Úgyhogy nagyon ritkán kap ki.

R.: Ezt nem értem, hogy hogy ő végül is nem bánt senkit, hogy passzív, vagy nem folyik bele....

Anya: Az Istvánban van valami makacsság is tudja, hogy most énnekem ez nem tetszik, azért se csinálom. Hogy mit gondol magában, hogy pukkadj meg, vagy fordulj föl, mit tudom én, mert mondja az orra alatt csak -nem lehet érteni, morog. Bejön és kitalál valamit, ami neki nem tetszik és ahhoz nincs kedve, akkor, akkor az atya úristen arra nem veszi rá.

R.: Most elmentünk együtt a bisztróba, hogy egy fagyaltért összeveszett a fagyaltosnővel, a fagyaltosnő kikergette a bisztróból és azt mondta, megmondlak anyádnak, mert nem tisztességesen kérted a fagyaltot, bárkit kérsz meg, akkor sem adok.

Na én vettem neki egy fagyaltot, nem tudom, hogy jót tettem-e vele? De, de biztos, hogy van valami, hogy még ebben a bisztróban is azt mondják neki, hogy

Anya: Na, van, van majd megmondom, hogy mi. Ez

viszont a nőnek a hibája, mert kérdezem én magától, hogy odamegy egy gyerek az apja bent ül a presszóban, issza a sörit, a gyerek odamegy és átfordul a korláton, azért muszáj szólni annak a presszósnak.

R.: Most is itt a korláton ugráltak.

Anya: Azért muszáj szólni, nem muszáj igaz, és akkor, akkor nem ám azt mondta neki, hogy édes fiam szállj le a korlátról, vagy te gyerek szállj le innen. Hanem tűnj el innen te marha, állat. A férjem pedig ott volt a nőnek a háta mögött. Tehát elkapta mindjárt, hogy ha baja van az Istvánnal, ha nem tetszik, hogy játszik, szóljon nekünk, de ne marházza le.

Apa: A háta mögött voltam, aztán magyarázott, magyarázott. Mondom: mi van? A hülye marha apád.

Anya: Pontosan tanúja volt a férjem. És a gyerek kikérte magának, hogy én nem vagyok marha. Hát ő már lényegében nem kicsi.

R.: Most sem akart fagyaltot adni neki a bisztrós.

Anya: Azért, mert azért mert a férjem

Apa: Az a fiatal az a sovány.

Ez a személyes problémája a csajnak. Az István

Anya: Azt mondta, hogy bárkit megkérsz, nem adok neki fagyaltot. R:Na most én vettem neki egy fagyaltot, de nem tudom, hogy jót tettem-e?

Anya: Jót tett vele, mert a gyerekek az egy sikerélmény volt, és....

R.: Na de érti, csak most azon gondolkodom, hogy....

Apa: Mért azt mondta, hogy nem ad?

R: Nem ad neki fagyaltot, érti

Apa: Nem, mert nem rendesen kérte.

R.: Idejött egy idegen, aki vesz neki egy fagyaltot, akkor....

Anya: Ezt nem fogja követni másik, mert senkitől nem fogad el.

Apa: Nem az, reggel lemegyek, vagy nem reggel, hanem még most, aztán megkérdezem tőle, miért nem adott neki.

Anya: Na most várjál, te ezen ne problémázz.

Apa: De igen, de igen, mert ha én küldöm le sörért, azt mondja, hogy nem add neki, mert nem ad.

Anya: Hát mi lesz, az lesz, reggel, hogy én le fogok menni, és megmondom a csajnak, azt, hogy ide figyeljen, a múltkor megbeszéltem magával, hogy a gyerekeknek milyen baja van és legyen szíves beszéljen, mert megkértem, hogy beszéljen vele szépen, és ha netán halkabban beszél, adjon neki annyiért, ahány forintot odaad, ne problémázzon vele. Mert én nem fogom maga miatt megint pszichológushoz hordani. Mert vannak ott kisebbek, akik mondják, hogy adjál nekem fagyaltot, azoknak nem szól. De mikor az István azt mondja, hogy 3-as fagyaltot kérek, vagy egy hármás fagyaltot, nem köll mondani, hogy kérek, akkor miért baja az a nőnek, hogy nem mondja hozzá azt, hogy kérek. Én is voltam kiszolgáló, hány gyerek mondta, hogy néni adjál nekem fagyaltot! Hát most toltam volna le a lábáról, hogy nem azt mondta, hogy kérek. Van olyan gyerek, aki azt mondja, hogy ezért kérek fagyaltot, és egyszerűen odadobja, mint a kutyának. És azt nem tolja le a lábáról, csak pont az Istvánt?

Apa: Le köll.

R.: Hát biztos vannak már rossz tapasztalatai, nem tudom milyenek.....

Anya: Semmi más problémája nem lehet, mert az István egyszerűen nem jár be.

Apa: Fialat, most van először talán itten.

Anya: Az István nem jár be.

R. : Hát magát ismeri nem, hát vagy téged már tegeződünk - bocsáss meg!

Apa: Most ide figyelj! Jövök melóból haza, 2 órakor.

Szúrja az izét, mert itten, ami van ez a külső korlát a, azon csimpózik a gyerek. Mondja ám neki, mondja ám neki, én meg ott állok a háta mögött.

Csak mondd, majd én is szólok egy-két szót.

Azt mondja, olyan vagy mint az apád? Mondom mi van? Elkaplak az anyád úristenit, oszt odaváglok a. Följöttem, mérgemben be sem mentem sört inni. Megkajáztam, visszamentem, aztán mondtam neki, hogy mi van. Most mondja meg, hogy mi van? Azt mondja, nem is azt mondtam. Ott álltam a háta mögött. De ha nem hallotta volna az ember, akkor azt mondaná, hogy nem igaz.

Anya: Szóval az az igazság, hogy itt azon kezdődött az egész, hogy én házmester vagyok. És akkor én szoltam nekik, hogy a vizet ne öntsék szét a placcon, azt a fölmosóvizet, hanem ott van a csatorna, legyenek szívesek abba beleönteni. Mert én mertem neki szólni, erre fel elkezdtek üldözni a gyereket.

Apa: Mert belemennek a vízbe, a vízbe a gyerekek.

R. : Aha, én nem tudom.

Apa: Van egy olyan, az az első, hogy lesöpörjük.

/Beszélgetés a dombon:/

R. Apu amikor itthon van, kivel szokott a legtöbbet játszani?

P.: Nem szok az játszani velünk. Csak néha.

R. : De hogyha játszik, melyikötökkel játszik a legtöbbet?

P. : Hárman a, a, akivel itthon van.

R.: És akkor mit szokott játszani?

P.: Játszunk, hát mit, kártyázunk, vagy

R.: És anyu szokott veletek játszani? Mesél valamit esténként?

P.: Hm, nem szok.
R.: De régebben, mostanában ha nem is – most már nagy fiú vagy.
P.: Régebben néha szokott.
R.: Akkor amikor kicsi voltál még?
P.: Igen.
R.: Arra emlékszel, hogy anyu miket mesélt kiskorodban?
P.: Hm. Mindenféle meséket. De nem szokott sokat mesélni.
R.: És ki a szigorúbb, apu vagy anyu?
P.: Apu.
R.: Milyen, amikor szigorú?
P.: Anyu szok meg, többet megverni. Apu nem.
R.: Apu nem törődik veled, hogyha kapsz egy beírást?
P.: Nem az. Hanem nem szok megverni. Anyu ver meg.
R.: Hát mit mond?
P.: Hát mérges, de nem ver meg.
R.: S anyu mit szokott mondani, hogyha kapsz egy beírást?
P.: Hát nem tetszik neki.
R.: És mivel szokott megverni, fakanállal?
P.: Ami a kezében van, de nem tudom... van, mikor kézzel.

/Beszélgetés a lakásban:/

Anya: Éjszaka nem aludt a Pityu. És akkor még volt itt egy idős doktor bácsi, aztán mondta nekem valaki, hogy az egy nagyon jó orvos és akkor elmentem hozzá. Révész doktor úrnak hívták, és akkor annak mondtam el, hogy az István nem alszik éjszaka, sokszor még 4 óra sem, csak akkor, ha megverem. És akkor azt mondta nekem először, hogy vigyem el valami pszichológushoz. /- Jól van ügyes vagy-/ Akkor. De először mondta, hogy próbáljuk meg beadni óvodába, hogy hozzászokjon a közösséghez, mert ő kicsi korában itt nevelkedett Inotán, a sógornőmnél, nem volt kicsi gyerek. Egy idős néni nevelgette ...

S az mondta, hogy először próbáljuk meg óvodába adni és akkor majd ott megmondják, hogy mit csináljunk. Itt akkor az óvoda javasolta, hogy vigyük pszichológushoz, mert hát megveri a társait, nem fogad szót, szóval mindig, mindig őneki kellett, hogy igaz legyen. És azt, hogyha verekedés árán, akkor verekedés árán. De őneki kellett, hogy igaz legyen.

Hát akkor elvittem ide a pszichológushoz, és akkor egy, azt hiszem egy évig hordtuk ide. Itt Palotán a Jutkához. És akkor ő tanácsolta, hogy szóval ő javasolta, hogy van Pesten egy kolleganője, aki nagyon sokat fog tudni segíteni rajtunk. És akkor úgy vittük fel Pestre. Ja és attól kezdett az István javulni, mikor oda fölhorodtuk. Kapott gyógyszert, hogy nyugodtabb lett, akkor kezdett aludni és akkor megmondták, hogy ne engedjük neki, mindig nekünk legyen igazunk. Hogy ne engedjük, hogy őneki legyen igaz. Szóval, hogy amit kimond-

tunk egyszer, az úgy legyen. És attól kezdve kezdett az István javulni.

R.: Lehet, hogy itthon sokat változott, de az iskolán belül még eléggé peremen van, ahogy ezt mondják.

A.: Szerintem nem is fog neki barátja lenni soha. Szerintem nem. Mert őbenne ez már kicsi kora óta benne van, hogy ő mindig egymaga van, és őt becsapják. Csak azt nem tudom, hogy ez, ez mi...milyen érzés lehet. Szóval, hogy ez mitől van. Erre nem tudtam még rájönni.

R.: És ezt, hogy, hogy próbálják. Szokott erről mesélni a gyerekek, hogy....

Anya: Szokta mesélni, hogy elmentek, volt itt neki a házban is a Csünyi a barátja, hogy azok milyen borzasztó rendetlenek, meg hogy őtet biztatják, és mikor megvan a baj, akkor mindenki órá fogja és mindig ő húzza a rövidebbet. És akkor, amikor már őket megfenyítik, vagy netalán tán megverik, vagy szóval, hogy órá van kenve az egész balhé, akkor ő végez a barátokkal. Akkor őneki tovább nem kell barát. Úgy hogy....

R.: Mi az ami Pistát érdekli, szóval mi az, az amit szívesen csinál?

Anya: Hát nagyon szeret olvasni, ő csak azt szereti megtanulni, ami nem kötelező. Hogyha olyan iskolarendszer lenne, hogy hát jó lenne édes fiam, ha erről meg erről olvasgatnál, vagy elmennél erre vagy erre a kirándulásra, nem kötelező, de ha kedved van csináld meg. Akkor az biztos, hogy ő azt kötelezőnek érezné. De mivel azt a leckét kötelező kívülről megtanulni, akkor ő azt nem tanulja meg.

Szóval én nem is tudom, hogy ez mi lehet, mert már sokszor mondtam én is, hogy a, hogyan fejezzem ki magam, direkt ellenkezik a természete azzal, ami jó lenne. Úgy mondják a közmondásban, hogy húzzák a fejét az asztalra, ő mégis alá dugja. Hiába akarna. . . . ő tudja, hogy jót akarnak neki, de benne van az, hogy azért se azt csinálja.

R.: És korábban, mert két éves kora óta ismeri, akkor ő milyen volt kétévesnek?

Anya: Hát, nem is tudom megmondani hirtelen... ahogy így visszaemlékszem, állandó jelleggel akaratos volt, ha nem adtuk neki rögtön amit ő akart, akkor földhöz vagdosta magát, rengeteget sírt, még hiába akartuk, hogy megtanulja fölvenni azt az egyszerű kis alsógatyát, még azt se csinálta meg. Szóval öltöztetni kellett. Nem tetszett neki ahogy ráadtuk a ruhát, még az sem volt mindegy, hogy milyen ruha, szóval, nagyon akaratos volt. És már mikor az Atti nagyobb volt, akkor meg állandóan megverte. Állandóan megverte, állandóan. Szóval vettünk egy játékot, illetve kettőt, hogy ez a tied, ez meg a tied, akkor elszedte az Attiét is. Ha visszaadtuk vele, amiért vissza kellett adni, akkor megverte az Attit. Szóval ilyen dolgok voltak.

R.: Féltékenység volt?

Anya: Féltékenység volt, igen. Mindig a, mindig, sőt most is kicsúszott a száján, hogy az Attit jobban szeretjük, mint őt, pedig téved, mert mert tényleg nem éreztetjük vele, hogy nevelőanyja vagyok, úgyhogy, hát ha így az Attival foglalkozom netalán tán az biztos hogy odajön ő is, és akkor ő mondja a magáét, mintha az övé fontosabb lenne. Szóval benne egy ilyen kis féltékenység, meg meg talán nagyobb szeretetigény is. Úgyhogy. Meg aztán gondolom az sem mindegy, amit kicsi korában, amilyen élményei, mert szerintem emlékezhetett arra, hogy mi történt a családban akkor, amikor a kistestvére meghalt. Szóval ez is lehet neki egy rossz benyomás, ő azt láthatta, gondolom én, És, és....

R.: Szokott találkozni a szülőanyjával?

Anya: Hát most már évek óta nem találkozott vele, azt hiszem első osztályban ment amikor utoljára látta az anyukáját. Így fényképről mutattuk meg neki, de mondta, hogy őt nem érdekli, ne is mutogassuk, úgyhogy

R.: Mi volt az a rossz élmény, szóval a családban mi volt az ami

Anya: Hát, az a Istvánnak az anyukája az - hát én any- nyira nem ismertem, én kétszer láttam - az állítólag nem törődött a családdal. Úgy, hogy egész napra otthagyták őket evés meg pelenkázás nélkül, szóval, meg ha sírtak, akkor megverte őket. Ezt a férjem mondja, hogy hát

biztos, hogy megverhette, mert a kislány is.... papír van róla, hogy azt úgy verte agyon, a három hónapos kislányt, cumisüveggel. És hogy az Istvánt is verte picinek, hát mi volt másfél éves, hát mit lehet ütni egy másfél éves gyereken. Az még nem tudja felfogni, hogy szabad, vagy nem szabad, vagy nem értem, azt az még nem érti meg, hogy kapok enni, vagy miért nem kapok. És, és gondolom, hogy az Istvánba ez is lehet. Ez, szerintem ő arra emlékezhet, ha nem is tudja elmondani.

Szóval itt kezdődik az egész. Hogy őt már ilyen picinek megverték. És bizony mikor ritkán, de megverem, bizony akkor napokig olyan, olyan magába zárkózott. Akkor napokig magába ... úgyhogy amennyire lehet én el is kerülöm hogy én megverjem, mert még ha azt mondom neki, hogy te olyan hülye vagy, mint hét pár zsandárcsizma, az őneki az is olyan, mintha legalább is megvertem volna.

/Beszélgetés a tóparton: /

R.: Te Pista, hogyha nagy leszel, akkor hány gyereket szeretnél? Most képzeljük el, hogy te egy felnőtt ember vagy, megnősülsz, hány gyereked lesz?

P.: Sehány, nem akarom őket.

R.: Hány?

P.: Sehány, nem lenne öt gyerekem.

R.: Miért?

P.: Nem köll.

R.: Ezt nem gondolod komolyan.

P.: De, komolyan.

R.: És meg tudod mondani, hogy miért?

P.: Nincs kedvem, nem köllenek.

/Beszélgetés a lakásban: /

Anya: Anyu képzeld el mit akarnak ezek a bácsik, mondták nekem, hogy mit szólnák hozzá, ha szerepelnék egy filmbe. Azt mondja, hát nem akartam nekik megmondani, de hogyha hosszú szöveget kell megtanulni, nem csinálom. Aztán én mondtam neki, hogy kislányom ez csak ilyen valami kutató jellegű dolog,

mondom valami 30 gyerekről van itt szó, mondom aranyos gyerekem, mondom, azt csinálod, amit tudsz. Ha akarsz. Ha nem akarsz mondom, akkor, akkor nyugodtan megmondhatod, hogy te kiszállsz, hát nem kötelező egy, egy állapot ez. Értem én anyu, de nekem olyan jó lenne, ha a többiek irigyek lennének rám. Na, most erről mi a véleménye?

R. : Hát biztos azt szeretné, hogy fölnézzenek rá.

Anya: Az is, az is fölmerült benne, hogy anyu mit gondolsz, ha én holnap megyek az iskolába, nem fognak engem csúfolni? Hát mondom, hogy, hogy, mire föl. Senki nem tudja, hogy nálad voltak, meg hát beszélgettek veled, vagy, meg még azt sem látták,, hogy amit én, hogy te föl vagy véve, hogy te rajzolsz. De azt mondja, hátha tudják, mert ott is voltak az iskolában. De én attól félek csúfolnak, hogy sztár leszek. Mondom, te attól soha nem félj fiam, hogy téged kicsúfolnak a többiek, mert egyelőre nem is úgy néz ki a helyzet, hogy te szerepelsz. És akkor annyira el volt gondolkodva, de annyira gondolkodott, hogy min, azt nem beszélte meg aztán már velem.

R. : És mit gondol, hogy ő szeretné, vagy fél tőle?

Anya: Nagyon szeretné, de nagyon fél is. Úgy látom, hogy szíve szerint csinálná. Csak ő attól fél, hogy ő nem tudja csinálni, esetleg ha valami olyan feladatot kap.

/Beszélgetés a tóparton: /

R.: Ha most jönne egy tündér, és három kívánságodat

teljesítené, akkor mi lenne az a három kívánság, na mondjad el.

P.: Semmi, nem kellene.

R.: Hm?

P.: Semmi se kellene.

R.: Hát nem ajándéokra gondolok, valami, ami történne például. Nem akarsz semmit, ami. Egy jóságos tündér vagy egy manó jönne.

P.: Nem kellene.

R.: Hm? És valamit megcsinálna, amit mondasz az rögtön megtörténne.

P.: Menjen el.

R.: Menjen el a manó?

P.: Ühüm, menjen el a manóba.

R.: Na gondolkozz Pista, hogyha jönne a manó mit kívánnál?

P.: Semmit nem, úgyse jönne.

R.: De ha jönne, hát játszunk, most csak játszunk. Most csak játszunk. Jönne egy manó, egy tündér.

P.: Olyan kis dolgokat.

R.: És mit kérnél tőle?

P.: Ami nincs, egy olyan kis autós-kártyát.

R.: Aztán?

P.: Azért, más nem is kellene.

R.: Autós-kártya? Csak egy autós-kártya?

P.: Ühüm.

R.: Na és ha még gondolkozol még mi hiányzik, ami úgy kellene?

P.: Semmi.

R.: Hm?

P.: Semmi, nem kellene. De komolyan, mert már nincs semmire sem szükségem.

/Beszélgetés a lakásban:/

Anya: Én tanárnő akartam lenni igazság szerint, az nem sikerült, akkor nem sikerült a házasságom sem, aztán megismerkedtem a Pistivel, akkor úgy gondoltam, hogy lesz ahogy lesz. De hogy én ezt még- egyszer nem csinálnám, az is biztos. Ma ez egy hálátlan feladat, másnak a gyereket nevelni. Nem várok érte hálát, de szóval, ez egy borzasztó nagy, hogy is mondjam, ez egy, egy, egy idegileg kimerítő feladat.

R.: Hát ha tanárnő lett volna, akkor 30 gyereket....

Anya: Nézze, akkor tudtam volna, hogy nem az én gyerekeim. Az a munkám, azt vállaltam, hogy foglalkozzak tanítsam a gyerekeket. De az, hogy én másnak a gyereket nevelem, - mert tényleg becsülettel nevelem - szóval ez nehéz. Tudja, nem, nem emberileg nehéz, hanem fizikailag is, szellemileg is. Akármilyen jól akarom csinálni, biztos valaki hibát talál benne, szóval ezt még egyszer nem csinálnám, az biztos.

R.: Nem tudom, én úgy éreztem, hogy a Pista szavaiból az jön ki, hogy ő, ha nem is mutatja ki annyira ezt a hálát, de, de szeretet van benne. Szóval....

Anya: Nézze, én ezt tudtam, hogy a férjemnek van egy gyereke, mikor összekerültünk. Én akkor nagyon sokat gondolkodtam, hogy én ezt tudom-e vállalni, vagy visszakozzak. És én akkor eldöntöttem, hogy

vállalom, és én ezt most már végig csinálom. És ha kell a tűzbe megyek érte. Én ezt akkor eldöntöttem magamban, hogy ezt, ezt vállalom, és akkor ezt végig kell csinálni. És most már nincs visszaút. Meg nem is tudnám, mert már, az az igazság, volt mikor a Pityut a Rózsadombra behelyezték egy ilyen intézetbe, hát én azt hittem, hogy megőrülök mikor láttam, hogy mi történt ott vele. Szóval énnekem a Pityu olyan, mint hogyha legalábbis én szültem volna. Én

már nem is tudnám elképzelni, hogy ő nincs köztünk. Azért most már kilenc év hosszú idő. Meg a másik az, hogy Pityu is ragaszkodik hozzám, meg megszoktuk egymást, már majdnem mondhatom, megszerettük egymást vele. Énnekem az István már olyan, mint a saját gyerekem. Ha baj van én kiállók mellette, úgyhogy én már az Istvánt nem tudnám odaadni senkinek. Ha netalán tán, úgy történne, hogy a férjemet baleset érné, vagy meghalna, én az Istvánt akkor is becsülettel fölnevelném. Mert, már, már, a magaménak érzem. És azért küszködök vele, hogy, hogy valaki legyen belőle. Már csak direkt is meg akarom mutatni, hogy megyek vele valamire. Mert mert mindenki azt mondta, hogy nem lesz ebből ember.

/Beszélgetés az osztályteremben: /

R.: Ezt te csináltad!

P.: Elég jó lett, ahogy elnézem.

R.: Elég jó, én is azt mondom, hogy elég jó.

Ez a másik osztály?

P.: Hadd ném!

P.: B.

R.: Ez a b?

P.: Igen.

R.: Bizony, na. Itt is te vagy nem?

P.: Igen.

R.: Ezt te mondtad, hogy ilyet csináljunk, egy ilyen kép is legyen.

P.: Jól néz ki, csak....

R.: Ez is valamelyik, az a, ab? Na, keressünk még szerintem olyat, ami a ti osztályotok.

P.: Nem az, az ami ott el van mosódva?

R.: Nem tudom, hogy melyik vagy te? Keressünk.

P.: Ez az á.

R.: Keressünk olyat, ahol te vagy rajta.

P.: Itten a Sípós meg a Farkas van. A nagy autókártyások.

R.: Ühíim, autó.... na nézzük, itt hol vagy te? Ezen nem vagy, ezen se vagy, itt se vagy,

P.: Itt vagyok.

R.: Milyen? Jól sikerült?

P.: Igen.

R.: Elég jó. Itt is. Rajzoltok? Na nézd meg, hogy itt meg ott játszunk, majd leesel arról a sínról, mi?

P.: Elléptem.

R.: Elég jó! Ühüm, éppen, hát ez is, ti vagytok Laci bácsival, sétáltok a városban. Melyiket szeretnéd eltenni? Kéred valamelyiket?

P.: Miért, mert miért?

R.: Amelyiket akarod, neked adom.

P.: Tényleg.

R.: Válassz egyet belőle!

P.: Tényleg?

R.: Melyiket választanád?

P.: Komolyan oda akarja adni?

R.: Komolyan oda akarom adni. Melyiket választanád?

P.: Nekem mindegy.

R.: Na de hát te szívesen melyiket választanád?

P.: Hát nem tudom. Hát nem tudom,... azt.

R.: Azt választanád?

P.: A Sípóst, meg a Farkast.

R.: De ezen nem te vagy rajta.

P.: Nem köll. Van énrólam sok fénykép otthon is.
R.: Na de miért nem akarsz azt választani, amelyiken te vagy rajta?
P.: Hm, barátok, aztán
R.: A barátokat választod inkább? Na és hogy ha én még neked adok még két képet, amin te vagy rajta? Azt te választottad, és én adok még egyet. Jó?
P.: Jó.
R.: És Laci bácsi is ad egyet.
P.: Drága egy ilyen dolog, nem?
R.: Nem olyan drága. Ezt neked adom én. Akkor melyik legyen, egyet
P.: Nem tudom.
R.: Na de hát ha te választhatnál most. Pista te választhatsz. Van ott öt kép, amelyiken rajta vagy. Melyiket választanád? Hm?
P.: öt kép?
R.: Hát nem?
P.: Én olyat választhatok már, amin csak én vagyok rajta?
R.: Hát választhatsz tőlem másikat is, én csak arra gondoltam, hogy én egy olyan képet adnék neked szívesen, amin te vagy rajta.
P.: Nem tudom.
R.: Nem tudsz választani?
P.: Nem, nem választanám már, nem....
R.: Na, akkor én adhatok neked egyet.
P.: Igen, mindegy, jó.
R.: Adjak egyet?
P.: Jó.
R.: Laci bácsi is ad egyet és én is adok egyet. Jó?
R.: Laci bácsi ezt fogja neked adni, amin ő is rajta van. Jó?
P.: Jó!
R.: Ezt a képet fogja neked adni!
P.: Ez nem köll.
R.: Tessék?
P.: Hát.
R.: J ó?
P.: Csak az